

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

**Promocijas darba
kopsavilkums**

**Summary
of Doctoral Thesis**

Līva Bodniece

**ROMIEŠU DZEJAS
LATVISKOJUMI**

**TRANSLATIONS OF ROMAN
POETRY INTO LATVIAN**

Rīga 2024

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE

LĪVA BODNIECE

ROMIEŠU DZEJAS LATVISKOJUMI

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS

Doktora grāda (*Ph.D.*) iegūšanai literatūrzinātnes nozarē
Apakšnozare: salīdzināmā literatūrzinātne

Rīga 2024

Promocijas darbs izstrādāts Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē laika posmā no 2013. gada līdz 2024. gadam.

Darbs sastāv no ievada, 5 nodaļām, nobeiguma, tēzēm, literatūras saraksta, 5 pielikumiem.

Darba forma: disertācija literatūrzinātnes nozarē, salīdzināmās literatūrzinātnes apakšnozarē.

Darba zinātniskais vadītājs: **Ojārs Lāms**, *Dr. philol.*, profesors.

Darba recenzenti:

- 1) **Benedikts Kalnačs**, *Dr. habil. philol.*, profesors, Latvijas Universitāte;
- 2) **Jānis Veckrācis**, *Dr. philol.*, asociētais profesors, Ventspils Augstskola;
- 3) **Kārlis Vērdiņš**, *Ph.D.*, vadošais pētnieks, LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts.

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2024. gada 21. jūnijā, plkst. 11.00 Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē Rīgā, Visvalža ielā 4a, 402. auditorijā Valodniecības un literatūrzinātnes un Mūzikas, vizuālo mākslu un arhitektūras nozaru promocijas padomes atklātā sēdē.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties LU Daudznozaru bibliotēkā un LU Humanitāro zinātņu fakultātes 304. telpā.

LU Valodniecības un literatūrzinātnes un mūzikas, vizuālo mākslu un arhitektūras nozaru promocijas padomes priekšsēdētāja

_____/Ausma Cimdiņa/

promocijas padomes sekretāre

_____/Iveta Narodovska/

© Latvijas Universitāte, 2024

© Līva Bodniece, 2024

ISBN 978-9934-36-218-7

ISBN 978-9934-36-219-4 (PDF)

ANOTĀCIJA

Promocijas darbā “Romiešu dzejas latviskojumi” izpētīta romiešu dzejas latviskošanas tradīcija. Šis ir pirmais salīdzināmā literatūrzinātnē izstrādātais apkopojošais un diahroniskais pētījums par romiešu dzejas tulkošanu, recepciju un ar to saistītajiem jautājumiem Latvijā. Teorētiskā pētījuma izvērsumā aplūkota romiešu dzejas tulkošanas vēsture, antīko īpašvārdu atveides problemātika un digitālo humanitāro zinātņu potenciāls romiešu dzejas recepcijas pētniecībā. Tulkošanas stratēģijas skatītas kultūrmijiedarbes perspektīvā, nepievēršoties padziļinātai tulkojumzinātnes jomas jautājumu izpētei. Darba izstrādes gaitā izveidota romiešu dzejas latviskojumu bibliogrāfija. Pētījuma empīriskajā daļā sniegts hronoloģisks pārskats par romiešu dzejas latviskošanas tradīcijas attīstību un analizēta antīkā pantmēra atveide romiešu dzejas atdzejojumos. Pētījumā lietotas gan kvantitatīvas, gan kvalitatīvas pētniecības metodes. Atdzejojumu bibliogrāfijas veidošanā izmantota bibliogrāfiskā, statistiskā un satura kvantitatīvā analīze. Atdzejošanas tradīcijas attīstība pētīta, lietojot komparatīvo, tipoloģisko un kultūrvēsturiski deskriptīvo metodi. Katra pantmēra recepcijas diahroniskā analīze veikta, izmantojot komparatīvo un kontrastīvo tekstu analīzi.

Raksturvārdi: romiešu dzeja, atdzejojums, pantmērs, antīko īpašvārdu atveide, digitālās humanitārās zinātnes, tulkošanas stratēģija

SATURS

IEVADS	5
1. ROMIEŠU DZEJAS PĒTNIECĪBAS TRADĪCIJA	12
1.1. Īss ieskats romiešu literatūras attīstībā un pētniecības aizsākumos	12
1.2. Tulkojuma nozīme romiešu dzejas pētniecībā	13
1.3. Datubāzes un tekstu korpusi antīkās dzejas tulkošanas tradīcijas pētniecībā	13
2. ROMIEŠU DZEJAS RECEPCIJA LATVIJĀ	14
2.1. Pētāmo tekstu materiāla raksturojums	14
2.2. Resursi un avoti	15
2.3. Atdzejotāja autorības zaudēšana romiešu atdzejas publikācijās	15
3. ROMIEŠU DZEJAS LATVISKOJUMU RAKSTUROJUMS	17
3.1. Tulkošanas stratēģijas romiešu dzejas latviskojumos	17
3.1.1. Adaptācija	18
3.1.2. Filoloģisks tulkojums	18
3.1.3. Brīvs tulkojums	19
3.2. Tulkotāja balss	19
3.3. Latīņu īpašvārdu atveide	20
4. ROMIEŠU DZEJAS LATVISKOŠANAS TRADĪCIJAS DESKRIPTĪVA HRONOLOĢIJA	21
5. PANTMĒRS ROMIEŠU DZEJAS LATVISKOJUMOS	22
5.1. Romiešu dzejas metrikas raksturojums	22
5.2. Antīko pantmēru latviskojumi	22
NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI	24
TĒZES	27
KOPSAVILKUMĀ IZMANTOTĀ LITERATŪRA	58
PIELIKUMS	60

IEVADS

Katrai valodai un kultūrai ir sava antikās literatūras tulkošanas vēsture un tradīcijas, kas veido antikās literatūras recepciju mūsdienu literatūrā un kultūrā, sasaistot nacionālās literatūras attīstību ar Rietumeiropas kultūras sākotni.

Latviešu valodā tulkota liela daļa romiešu klasiskās dzejas. Atsevišķi senākie tulkojumi¹ izturējuši laikmetu griežus un daudzos pārpublicējumos kļuvuši par romiešu dzejas reprezentācijas paraugiem latviskā kultūrtelpā, bet citi nogri- muši aizmirstībā.

Pētījumam izvirzīta hipotēze: latviskā kultūrtelpā eksistē daudzveidīga, dinamiski noturīga romiešu dzejas tulkošanas tradīcija. Tā radusies mijiedarbē ar antikās literatūras recepciju Eiropas kultūrā, bet ieguvusi unikālas iezīmes, attīstoties un izaugot latviskā kultūrvidē lokāli politisku un sociālu procesu ietekmē.

Pētniecības materiāls ir pētījuma gaitā apkopotie romiešu dzejas tulkojumi, kas publicēti presē un grāmatās, t. sk. monogrāfijās, zinātniskos un populārzi- nātniskos rakstos.

Pētījuma priekšmets ir romiešu dzejas tulkošanas stratēģiju īstenojums latviskojumos.

Pētījuma mērķis ir izpētīt un aprakstīt romiešu dzejas tulkošanas tradīcijas izveidošanos un attīstību latviskā kultūrtelpā.

Uzdevumi mērķa sasniegšanai:

- 1) apzināt un apkopot romiešu dzejas atdzejojumus latviešu valodā, izveidot tulkojumu bibliogrāfiju, veikt publikāciju statistisku un satura kvantitatīvu analīzi;
- 2) iepazīties ar zinātnisko literatūru par dzejas uzbūvi, tulkošanu un atdzejošanu, kā arī antikās literatūras recepciju un pētniecību, īpašu uzmanību veltot Baltijas valstīs tapušajiem pētījumiem klasiskajā filo- loģijā;
- 3) vadoties no zinātniskajā literatūrā un bibliogrāfijas analīzes procesā gūtajām atziņām, definēt un aprakstīt atdzejojuma tradīcijas attīstības posmus, konstatēt katram posmam raksturīgās iezīmes;
- 4) veikt atdzejojumu tekstu diahronisku analīzi, sasaistot to ar teorētiskajā literatūrā gūtajām atziņām;
- 5) sniegt romiešu dzejas tulkošanas tradīcijas izvērtējumu, formulējot pētījuma gaitā izdarītos secinājumus.

---

¹ Jēdzieniski saistītie termini “latviskojums”, “atdzejojums”, “dzejas tulkojums”, darba tekstā lietoti sinonimiski.

Pētījums salīdzināmajā literatūrzinātnē ir starpdisciplinārs, jo aplūko romiešu dzejas latviskošanu kā kultūrsociālu un literatūrvēsturisku parādību, atdzejojumu tekstus pētot kultūrvēsturiski deskriptīvā un teksta analīzes griezumā.

Pētījuma pamatā ir plašs empīrisko un teorētisko materiālu klāsts, kura apguvei lietotas gan kvantitatīvas, gan kvalitatīvas **pētniecības metodes**. Atdzejojumu bibliogrāfijas apkopošanā izmantota bibliogrāfiskā, statistiskā un satura kvantitatīvā analīze.

Atdzejošanas tradīcijas attīstība pētīta, lietotojot komparatīvo, tipoloģisko un kultūrvēsturiski deskriptīvo metodes. Teorētisko pamatojumu veido Lorenza Venuti (*Lawrence Venuti*) darbi par tulkojumu un kultūras mijiedarbi (Venuti 2008; Venuti 2013), kā arī Džozefīnes Balmeres (*Josephine Balmer*) monogrāfija par antikās literatūras moderno recepciju caur tulkojumiem (Balmer 2013).

Pantmēra atveides attīstības diahroniskais pētījums veikts, izmantojot komparatīvo un kontrastīvo tekstu analīzi. Tās pamatā ir Mihaila Gasparova (Михаил Гаспаров) monogrāfija par indoeiropiešu dzejas attīstību (Gasparov 1996), kā arī atziņas no antikās dzejas versifikācijas pētnieku darbiem (West 1987; Halporn et. al. 1963). Katras aplūkotās dzejas formas analīzi bagātina latviešu literatūrzinātnieku pētījumi par antikās dzejas formu ienākšanu un lietojumu latviešu dzejā. Ieskats par latviešu dzejas pirmsākumiem gūts no Māras Grudules monogrāfijas par latviešu dzejas pirmajiem vēstnešiem 16. un 17. gs. (Grudule 2017).

Romiešu dzejas bibliogrāfijas apkopošanā izmantoti vairāki bibliogrāfiskie rādītāji, kā arī veikta datu izguve no periodikas datu bāzes (periodika.lv). Iegūtais materiāls sakārtots hronoloģiski, statistiskās un satura kvantitatīvās analīzes rezultāti atspoguļoti pārskatos, kas pievienoti darba pielikumos.

Bibliogrāfijā apkopotie dati izmantoti hronoloģiskajā pētījumā par atdzejošanas tradīcijas attīstību darba 4. nodaļā. Tipoloģiskā metode izmantota bibliogrāfijas datu klasificēšanā un sakārtošanā. Atdzejojumu teksti analizēti ar kultūrvēsturiski deskriptīvo un komparatīvo metodes, nonākot pie vispārīgiem atzinumiem par romiešu dzejas atdzejošanas tradīcijas attīstību un katram periodam raksturīgajām iezīmēm.

Pētījuma aktualitāti un novitāti apliecina fakts, ka līdz šim Latvijā nav veikti apkopojoshi un diahroniski pētījumi par antikās dzejas tulkošanu, recepciju un ar to saistītajiem jautājumiem.

Šis ir pirmais pētījums par romiešu dzejas tulkošanas tradīciju Latvijā, antīko pantmēru recepciju atdzejojumos un plašākais līdz šim publicētais antīko īpašvārdu atveides vēstures apkopojums, kurā piedāvāti risinājumi eksistējošo atveidojumu variantu pārvaldīšanai. Tāpat pirmo reizi apkopota romiešu dzejas latviskojumu bibliogrāfija un izveidots pārskats par latviski pieejamajiem romiešu literatūras darbiem, konstatējot to pirmpublicējumus un iespēju robežās apkopojot informāciju par pārpublicējumiem un to tālāko recepciju kultūrvīdē.

Pētījuma gaitā konstatētās neprecizitātes un patvaļīgie labojumi pārpublicējumos, aktualizē padomju okupācijas laikā iedibinātā antīkā kultūrmantojuma vērtējuma problemātiku, kas turpina ietekmēt tulkojumu recepciju un attieksmi pret antīko literatūru mūsdienās. Salīdzinot atdzejojumu pārpublicējumus, identificētas plaģiāta situācijas, kuras, visticamāk, radušās redaktoru un izdevēju neprofesionālas vai negodprātīgas rīcības rezultātā.

Pētījuma teorētiskā un praktiskā nozīme izriet no tā novitātes un pieņemuma latviskajā domtelpā. Latviskošanas tradīcijai veltītais pētījums ne tikai aktualizē Latvijas pirmajā neatkarības laikā tapušo klasiskās filoloģijas pētījumu mantojumu un mazāk pazīstamos romiešu dzejas atdzejojumus, bet arī paplašina Latvijas klasiskās filoloģijas jomas pētījumu loku, kas mūsdienās galvenokārt apskata ar antīko literatūru un senajām valodām saistītas tēmas, kultūras mijiedarbes un recepcijas vēstures jautājumus atstājot perifērijā.

Pirmkārt, pētījums aplūko tulkojumu kā romiešu literatūras mediju, sasaitot mūsdienu tulkošanas teorijas ar latviešu dzejas vēstures attīstību, tādējādi sniedzot pieņemumu latviešu tulkojumvēstures un nacionālās dzejas attīstības pētniecībā. Atšķirībā no pētījumiem tulkojumzinātnē, kas visbiežāk pievēršas tulkojumu lingvistiskajiem un semantiskajiem aspektiem, šī pētījuma empīriskā daļa veltīta atdzejošanas tradīcijas kultūrvēsturiskās attīstības izvērtējumam un to reprezentējošo elementu – īpašvārdu atveides un antīkā pantmēra recepcijas – analīzei.

Romiešu dzejas latviskošanas tradīcijas vēsturiskās attīstības izpēte ir iekļaujama latviešu tulkojumvēstures apkopojumā. Darba galvenās atziņas var tikt aplūkotas citu valodu dzejas tulkojumu izvērtējumā un izmantotas plašākā pētījumā, raksturojot dzejas tulkošanas attīstības tendences kopumā.

Otrkārt, antīkā pantmēra atveides attīstība pirmo reizi analizēta caur atdzejošanas prizmu un aplūkota kā tulkošanas stratēģija, paverot jaunu skatījumu uz pantmēra potenciālu kultūras recepcijā un sniedzot artavu diskusijā par pantmēra tulkojamību. Pantmēra analīze un aplūkotie piemēri var kalpot par paraugu jaunu romiešu un arī grieķu dzejas tulkojumu tapšanā.

Treškārt, pētījums piedāvā potenciālus risinājumus vairākiem praktiskiem ar antīkās kultūras recepciju saistītiem jautājumiem, sniedzot paraugu antīko īpašvārdu atveidojumu apkopojumam un antīkās literatūras tulkojumu bibliogrāfijai.

Pētījuma robežas noteiktas gan atdzejojumu tekstu materiālam, gan empīriskajai analīzei. Par atdzejojumu šajā pētījumā tiek uzskatīts dzejoļa tulkojums saistītā valodā, kuru pats tulkotājs, publikācijas veidotājs vai pētnieks zinātniskā rakstā uzrāda kā konkrētajam romiešu autoram piederīgu. Pētāmo tekstu korpusā iekļauti tikai publicētie tulkojumi. Pētījuma empīrisko daļu veido romiešu dzejas tulkošanas tradīcijas attīstības hronoloģisks apraksts un antīko pantmēru latviskojumu analīze.

Darba struktūra sastāv no piecām nodaļām ar apakšnodaļām. Darbam ir **5 pielikumi**: 1. Personu rādītājs, 2. Antīko personvārdu atveidojumi, 3. Antīkās

literatūras darbu nosaukumu tulkojumi, 4. Romiešu dzejas atdzejojumu bibliogrāfija, 5. Atdzejoto tekstu kolekcijas vizualizācija.

Promocijas darba rezultāti apobēti 10 zinātniskās publikācijās par dažādiem pētījuma aspektiem un 3 publikācijās konferenču tēžu krājumos. Promocijas darba izstrādes gaitā sarakstīti 66 šķirkļi Nacionālajai enciklopēdijai un publicēti 9 Katulla epigrammu atdzejojumi, nolasīti 18 referāti vietējās un starptautiskās zinātniskās konferencēs.

Zinātniskās publikācijas:

1. Bodniece, Līva (2014). Katulla lirikas atdzejojumi latviešu valodā, tulkojumu poētika. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*: rakstu krājums, 19. Liepāja: LiePA, 243.–253. lpp.
2. Bodniece, Līva (2015). Atdzejot atdzejojumu, Sapfo 31. fragmenta un Katulla 51. dzejoļa tulkojumi latviešu valodā. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*: rakstu krājums, 20. Liepāja: LiePA, 308.–318. lpp.
3. Bodniece, Līva (2015). Latīņu valoda leksikogrāfijas un digitalizācijas krustpunktā. Latvijas perspektīva. *Vārdnīcas un valoda*: Valsts valodas komisijas rakstu krājums, 7. [Rīga]: Zinātne, 70.–80. lpp.
4. Bodniece, Līva (2016). Teksta izlaidumi Tita Lukrēcija Kāra poēmas “Par lietu dabu” atdzejojumā. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 21. Liepāja: LiePA, 247.–254. lpp.
5. Bodniece, Līva (2017). Kvīnta Horātija Flaka iedzīvināšana latviski diahroniskā aspektā. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 22. Liepāja: LiePA, 366.–376. lpp.
6. Bodniece, Līva; Kučinskienē, Audronē; Lotman, Maria-Kristiina (2017). Kreeka pārisnīmed antiikkirjanduse ōpikutes Baltimaade nāitel (Greek Proper Names in Ancient-literature Textbooks on the Example of Baltic Countries). *Keel ja Kirjandus 4 (Language and Literature)*. Tallin: Foundation Kultuurileht, pp. 291–304.
7. Bodniece, Līva; Kučinskiene, Audrone; Lotmane, Maria-Kristina (2017). Baltijas pieredze antiko īpašvārdu atveidē: vēsture, problemātika, risinājumi. *Linguistica Lettica*: rakstu krājums, 25. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 240.–264.lpp.
8. Bodniece, Līva; Kučinskienē, Audronē; Lotman, Maria-Kristiina (2018). Greek Proper Names in Ancient Literature Textbooks on the Example of Baltic Countries. *Indo-European Linguistics and Classical Philology Yearbook (Proceedings of the 22nd Conference in Memory of Professor Joseph M. Tronsky)*: *Indo-European Linguistics and Classical Philology – XXII*. Санкт-Петербург: Hayka, pp. 141–160.
9. Bodniece, Līva (2021). Vergilija “Eneīdas” mēģinājumi latviešu heksametros. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 26 (2). Liepāja: LiePA, 231.–245. lpp.

10. Bodniece, Līva (2022). Mīts par Pīramu un Tisbi no Ovidija "Pārvērtību" IV grāmatas. Atdzejojumu versijas. *Aktuālās problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 27. Liepāja: LiePA, 63.–77. lpp.

Publikācijas konferences tēzu krājumos:

1. Bodniece, Līva (2015). DH in Latvia from a classical philologist's perspective. *Digital Humanities in Estonia A 2015 Translingual and transcultural digital humanities*. Estonian Literary Museum, Tartu 19.10.2015.–21.10.2015. Book of abstracts, p. 16,
2. Bodniece, Līva (2015). Translations of Roman Poetry Found in Latvian School Materials. *Colloquium Balticum XVI Tartuense: Pontes ad fontes 5–7 November 2015, programme and abstracts*, p. 19.
3. Bodniece, Līva (2017). Antīko īpašvārdu atveide latviešu valodā: problemātika un potenciālie risinājumi šodienas mediju realitātē. Vārds un teksts. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 144. dzimšanas dienas atceres starptautiskā zinātniskā konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 10. lpp.

Šķirkļi Nacionālajā enciklopēdijā: Adonija rinda, Afairese, Aleksandriešu dzeja, Alkaja strofa, Alkmāna strofa, Amfibrahijis, Amfimakrs/krētiks, Anapests, Apkope/Apostrofs, Arhiloha strofa, Asklēpiada strofa, Augusts Ģiezens, Ābrams Feldhūns, Bukolika, Cezūra, Daktils, Dzejas māksla (Ars Poetica), Diariese, Eneīda, Epigramma, Epitalāmijs, Epīlijs, Elēģija, Elēģiskais distihs, Fasti, Falekija rinda, Ferekrata rinda, Glikoneja rinda, Heksametr, Hiāts, Holijamb, Horācijs, Horijamb, Jamb, Katull, Kārlis Straubergs, Krāze, Lukrēcijs, Marciāls, Mecenāta loks, Mesalas loks, Mīlas elēģijas, Mīlas māksla (Ars Amatoria/Amandi), Neotēriķi, Ovidijs, Pantmērs/ metrs, Pārvērtības/Metamorfozas, Pēda, Pentametr, Pēteris Ķīķauka, Pirihijs, Pitijamb, Propercijs, Satīra, Sapfo strofa, Scīpiona loks, Sinkope, Spondejs, Sudraba laikmets romiešu literatūrā, Tibull, Tribrahij, Trohajs, Varones (Heroides), Vergilijs, Vienpadsmitzilbnieks, Zelta laikmets romiešu literatūrā.

Atdzejojumi:

Katull, Gajs Valērijs. Epigrammas Lesbijai. No latīņu valodas atdzejojusi Līva Bodniece. *Satori*, 11.05.2017. Pieejams: <http://www.satori.lv/article/epigrammas-lesbijai>

Referāti:

1. *Katulla lirikas atdzejojumi latviešu valodā, tulkojumu poētika*. Liepājas Universitātes 19. starptautiskā zinātniskā konference "Aktuālas problēmas literatūrzinātnē" 2013. gada 21.–22. martā.
2. *Sapfo, Kallimahs, Katull: poētismu tulkojumi – grieķu-latīņu-latviešu*. Latvijas Universitātes 72. zinātniskā konference 2014. gada 21. februārī.
3. *Prozas tulkojums dzejā: Apulēja Amors un Psihe*. Latvijas Universitātes 72. zinātniskā konference Humanitāro zinātņu fakultātē Klasiskās filoloģijas sekcijā "Habent sua fata libelli" 2014. gada 27. februārī.

4. *Atdzejot atdzejojumu, Sapfo 31 un Katulls 51. Interpretācijas latviešu valodā.* Liepājas Universitātes 20. starptautiskā zinātniskā konference “Aktuālas problēmas literatūrzinātnē” 2014. gada 27.–28. martā.
5. *Latīņu valoda leksikogrāfijas un digitalizācijas krustpunktā: pasaules pieredze un Latvijas izaicinājumi* (kopā ar prof. Ojāru Lāmu). Valsts valodas komisijas, Latvijas Universitātes un Ventpils Augstskolas konference “Latviešu leksikogrāfija: mantojums un nākotnes redzējums” 2014. gada 27. oktobrī.
6. *Jaunalunānisma tulkošanas pieejas potenciāls Tita Lukrēcija Kāra “Par lietu dabu” atdzejojumā.* Latvijas Universitātes 73. zinātniskā konference Humanitāro zinātņu fakultātē 2015. gada 27. februārī.
7. *Creation of Digital Latin-Latvian dictionary: background, challenges, educational perspectives.* Tartu Universitātes Klasiskās filoloģijas nodaļas konference “Basic Latin and Greek in high school and university in the beginning of the 21st century: challenges and advantages” 2015. gada 6. martā.
8. *Teksta izlaidumi Lukrēcija Kāra poēmas “Par lietu dabu” atdzejojumā.* Liepājas Universitātes 21. starptautiskā zinātniskā konference “Aktuālas problēmas literatūrzinātnē” 2015. gada 19.–20. martā.
9. *DH in Latvia from a classical philologist’s perspective.* Igaunijas Rakstniecības muzeja konference “Translingual and transcultural digital humanities” 2015. gada 19.–21. oktobrī.
10. *Translations of Roman Poetry Found in Latvian School Materials.* Tartu Universitātes konference “Colloquium Balticum XVI Tartuense: Pontes ad fontes” 2015. gada 5.–7. novembrī.
11. *Littera scripta manet, Baltijas pieredze antīkās literatūras tulkojumu pārvaldībā,* Latvijas Universitātes 74. zinātniskā konference Humanitāro zinātņu fakultātē 2016. gada 5. februārī.
12. *Baltijas valstīs radītie digitālo humanitāro zinātņu resursi,* Latvijas Universitātes 74. zinātniskā konference Humanitāro zinātņu fakultātē 2016. gada 19. februārī.
13. *Kvīnta Horātija Flaka iedzīvināšana latviski diahroniskā aspektā.* Liepājas Universitātes 22. starptautiskā zinātniskā konference “Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā” 2016. gada 17.–18. martā.
14. *Antīko īpašvārdu atveide latviešu valodā: problemātika un potenciālie risinājumi šodienas mediju realitātē.* Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 144. dzimšanas dienas atceres starptautiskā zinātniskā konference “Vārds un Teksts” 2017. gada 22.–23. februārī.
15. *Greek Proper Names In Ancient Literature Textbooks On the Example of Baltic Countries* (kopā ar Audroni Kučinskieni (Lietuva) un Mariju-Kristīnu Lotmani (Igaunija)). Krievijas Zinātņu akadēmijas 21. starptautiskā zinātniskā konference “Indo-European Comparative Linguistics and Classical Philology” veltīta profesora Josifa Tronska piemiņai 2018. gada 18.–22. jūnijā.

16. Vergilija “Eneīdas” mēģinājumi latviešu heksametros. Liepājas Universitātes 26. starptautiskā zinātniskā konference “Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā” 2020. gada 5.–6. martā.
17. Mīts par Pīramu un Tisbi no Ovidija “Pārvērtību” IV grāmatas. *Atdzejojumu versijas*. Liepājas Universitātes 27. starptautiskā zinātniskā konference “Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā” 2021. gada 10.–11. martā.
18. Horātijs latviskos pantos – Luda Bērziņa *atdzejojumi*. Liepājas Universitātes 29. starptautiskā zinātniskā konference “Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā” 2023. gada 23.–24. martā.

1. ROMIEŠU DZEJAS PĒTNIECĪBAS TRADĪCIJA

1.1. Īss ieskats romiešu literatūras attīstībā un pētniecības aizsākumos

Romiešu literatūras pētniecība aizsākās gandrīz vienlaikus ar tās rašanos, jo grieķu kultūrā, no kuras romiešu literatūra guvusi attīstības impulsus, jau pastāvēja tekstu pētišanas un komentēšanas tradīcija.

Pretēji grieķu literatūrai, kuras sākotnē dominēja dzejas teksti, romiešu literatūrā spēcīgāk veidojās proza. Dzejas attīstības izrāviens notika tikai ap 1. gs. p. m. ē.

Romiešu literatūras periodizāciju var raksturot atbilstoši latīņu valodas attīstības posmiem²:

- 1) pirmsākumi – no agrīnajām liecībām līdz 3. gs. p. m. ē. vidum, t. i., 240. g. p. m. ē., kad *Ludī Romani* svētkos izrādīja Līvija Andronīka (*Livius Andronicus*) dramatiskos sacerējumus;
- 2) senākais laikmets – 3. gs. p. m. ē. vidus līdz apmēram 80. g. p. m. ē. jeb no Līvija Andronīka līdz Ciceronam (*Cicero*);
- 3) zelta laikmets – ap 80. g. p. m. ē. – 18. g. m. ē. jeb no pirmās Cicerona runas līdz Ovidija (*Ovidius*) nāvei;
- 4) sudraba laikmets – 18. g. m. ē. – 117. g. jeb no Ovidija nāves līdz imperatora Trājāna (*Traianus*) valdīšanas beigām;
- 5) vēlīnais laikmets – no 117. g. m. ē. līdz Romas impērijas sabrukumam 476. g. m. ē.

Romā, jo īpaši impērijas periodā, t. i., sākot ar ap 27. g. p. m. ē., literatūrai bija liela nozīme nacionālo ideju paušanā. Literatūras teorētiskās studijas Romā aizsākās jau senāk, taču tieši zelta laikmets iezīmēja literatūras teorētisko studiju uzplaukumu.

Antīkajiem filozofiskajiem un literatūrteorētiskajiem darbiem ir būtiska nozīme literatūrkritikas tapšanā. Poētikas un rētorikas sacerējumi, kas tapuši līdz pat 18. gs., ir attīstījušies un izauguši Cicerona un Kvīntiliāna, Aristoteļa un Horātija ideju augsnē. Antīko autoru ietekmes sastopamas arī vēlāku periodu teorētiskajos darbos, tādējādi arī Eiropas nacionālo filoloģiju attīstība ir cieši saistīta ar klasisko mantojumu, bet antīkās literatūras pētniecībai ir piemērojamas visas metodes, kas radušās, sākot jau ar 18. gs.

---

² Romiešu literatūru mēdz periodizēt arī atbilstoši valdošajai politiskajai iekārtai, t. i., Republikas laika, Impērijas laika utt. literatūra. Dažādi pētnieki sniedz atšķirīgus katra posma beigu un sākuma gadus.

1.2. Tulkojuma nozīme romiešu dzejas pētniecībā

Pieaugot nacionālo valodu nozīmei vēlajos viduslaikos un renesansē, antīkās literatūras pētniecībā kā neatkarīgs un vērā ņemams lielums sevi pieteica tulkojums. Antīkie teksti līdzās kristietības materiāliem ir bijuši klātesoši tulkojumzinātnes attīstībā no tās aizsākumiem. Tādējādi antīko tekstu tulkojumu pētniecība saskaras ar visiem tulkojumzinātnes problēmjautājumiem.

Antīkās literatūras tulkojumu ietekmē vairāki nenovēršami faktori: 1) avotteksta konteksta trūkums vai tā nepārziņāšana; 2) iepriekšējie šī autora vai darba interpretācijas virzieni; 3) ideoloģiski ierobežojumi mērķkultūrā (Balmer 2013; Hardwick 2020, 218). Turklāt šīs ietekmes attiecināmas ne vien uz katra jaunā tulkojuma poētiku, bet arī lasītāju uztveri.

Klasisko valodu vēsturiskais un kulturālais nozīmīgums zināmā mērā nostāda mērķvalodu pakļautā statusā. Katrs jauns tulkojums no antīkajām valodām vienmēr ir pārbaudījums mērķvalodai (Hardwick 2020, 220). Tulkojumu variantu salīdzinājums un paralēls lasījums ir viens no veidiem, kā mūsdienu lasītājam pietuvoties antīkajam tekstam, vienlaicīgi gūstot priekšstatu par konkrētā darba vai autora ceļu kultūrtelpā.

1.3. Datubāzes un tekstu korpusi antīkās dzejas tulkošanas tradīcijas pētniecībā

Šajā apakšnodaļā apskatītas datubāzes un tekstu korpusi, uzsverot to potenciālu antīkās dzejas tulkošanas tradīcijas pētniecībā. Īpaša uzmanība veltīta Baltijas valstīs radītajiem klasiskās filoloģijas digitālajiem resursiem, kā arī sniegts *Index Latviensis* apraksts. *Index Latviensis* ir šī pētījuma gaitā izveidota romiešu dzejas latviskojumu bibliogrāfijas datubāze, kuras ievades formu veido šādas sadaļas: 1) darba autora vārds latīniski; 2) darba nosaukums latīniski; 3) atzīme: daļa vai apakšnosaukums; 4) pantmērs; 5) tulkotāja vārds; 6) atzīme: pilns dzejolis vai fragments; 7) pilns dzejoļa teksts tulkojumā³; 8) autora vārds tulkojumā; 9) darba nosaukums tulkojumā, ja tāds ir; 10) avots; 11) publikācijas gads, 12) piezīmes.

---

³ Atkarīgs no tekstu digitalizācijas iespējām.

2. ROMIEŠU DZEJAS RECEPCIJA LATVIJĀ

Salīdzinot ar tulkojumu skaitu plaši lietotajās valodās, romiešu dzejas latviskojumu nav daudz. Pirmkārt, tāpēc, ka antīkās literatūras latviskošanas vēsture nav gara. Tā aizsākusies tikai 19. gs. vidū, kamēr daudzās citās Eiropas valodās antīko literatūru sāka tulkot jau vēlajos viduslaikos. Otrkārt, tradīcijas attīstību būtiski ietekmēja ar Latvijas okupāciju saistītie notikumi un kultūrpolitikas izmaiņas 20. gs. sākumā. Neraugoties uz to, romiešu latviskojumu korpusā ir pārstāvēti nozīmīgākie autori un darbi.

Antīkā kultūrmantojuma ienākšana un klātbūtne latviskajā kultūrtelpā attīstījusies līdzīgi kā pārējā Eiropā. Tā kalpojusi par iedvesmu gan literāriem, gan teorētiskiem darbiem, kas sarakstīti latviešu valodā un par latviešu valodu un literatūru, piemēram, pirmajai 1697. gadā izdotajai latviešu dzejas poētikai “Der unteutsche Opitz oder kurze Anleitung zur lettischen Dichtkunst” (Wischmann 2008), kas sarakstīta vācu valodā un latviski pazīstama ar nosaukumu “Nevācu Opics”.

Antīkās literatūras recepcijas tēmai latviskajā kultūrtelpā 20. gs. sākumā pirmais pievērās klasiskais filologs Kārlis Straubergs, apkopodams un īsi raksturodams līdz 20. gs. 30. gadiem, tapušos tulkojumus no latīņu un sengrieķu valodas (Straubergs 1932), kā arī sniedzot plašāku izvērtējumu par antīkās literatūras ietekmēm latviešu literatūrā (Straubergs 1920a; Straubergs 1920b; Straubergs 1946a; Straubergs 1946b; Straubergs 1946).

Pārskatu par antīkās literatūras tulkojumiem latviski apkopojis arī Pāvils Zicāns (Zicāns 1939). Raksturojot tulkojumu vērtību un nozīmi, Zicāns sevišķi izceļ liela apjoma tulkojumus.

Zinātniskajos rakstos, kuros aplūkoti ar antīkās literatūras latviskošanu saistītie jautājumi, kā arī tulkojumu recenzijās dominē viedoklis, ka antīkās dzejas tulkojumam ir jābūt: 1) uzticamam; 2) saturiski precīzam; 3) maksimāli jāatveido avotteksta forma (pantmērs) un izteiksme. Tajā pašā laikā no dzejas tulkojuma sagaida, lai tas atbilstu latviešu valodas normām un stilistikai un būtu labskanīgs un viegli uztverams.

Līdzšinējā romiešu dzejas atdzejojumu pētniecībā iztrūkst izvēsta skatījuma uz tulkojumiem kā kultūrvēsturisku parādību un jaunradi.

2.1. Pētāmo tekstu materiāla raksturojums

Pētāmo tekstu materiāls – romiešu dzejas atdzejojumi – nav viendabīgs un viennozīmīgi definējams. Grūtības rada romiešu dzejas robežu noteikšana latīņu valodas materiālā un atdzejojuma jēdziena definīcija šajā pētījumā.

Promocijas darbā apskatāmā tekstu korpusa robežas noteiktas, vadoties pēc apzinātajiem pieejamajiem atdzejojumiem. Latviski lasāmais romiešu dzejas un prozas materiāls saistīts ar latīņu valodas un antīkās literatūras studijām. Tulkojumos dominē literatūras vēsturē nozīmīgākie autori un darbi, kurus izmanto latīņu valodas apguvē. Latviešu valodā tulkotās romiešu dzejas korpusu pārstāv:

- 1) senākā laikmeta (2.–1. gs. p. m. ē. mija) autori – Lukrētijs (*Lucretius*) un Katullus (*Catullus*);
- 2) zelta laikmeta autori – Vergilijs (*Vergilius*), Horātijs (*Horatius*), Tibullus (*Tibullus*), Propertijs (*Propertius*) un Ovidijs (*Ovidius*);
- 3) sudraba laikmeta autori – Mārtiāls (*Martialis*) un Juvenāls (*Juvenalis*).

Tekstu korpusu vienojošais elements ir klasiskā latīņu valoda. Darbu hronoloģija aptver 1. gs. p. m. ē. vidu līdz 2. gs. m. ē. Šo valodas attīstības nogriezni dēvē arī par latīņu valodas klasisko periodu, un tajā sarakstītā literatūra tiek uzskatīta par klasisko latīņu literatūru.⁴

Par atdzejojumu šajā pētījumā tiek uzskatīts dzejoļa tulkojums saistītā valodā, kuru pats tulkotājs, publikācijas veidotājs vai pētnieks zinātniskā rakstā uzrāda kā konkrētajam romiešu autoram piederīgu. Pētāmo tekstu korpusā iekļauti arī brīvie tulkojumi. Dzejas pārstāsti prozā iekļauti tulkojumu bibliogrāfijā ar norādi, ka tas ir prozas tulkojums, bet nav sīkāk analizēti.

Apskatāmo atdzejojumu kolekcijā nav iekļauti teksti, kas citēti daiļliteratūras grāmatās vai veido daļu no cita literāra darba. Ierobežojums noteikts, pirmkārt, tāpēc, ka materiāla apkopošana prasītu ļoti lielus resursus, otrkārt, lai noskaidrotu šo tekstu nozīmi romiešu dzejas reprezentācijas kopainā, būtu veicams atsevišķs pētījums.

2.2. Resursi un avoti

Pētāmo tekstu avoti sadalīti piecās grupās, kuras raksturotas sīkāk: 1) publikācijas periodikā (arī zinātniskajā) – 114; 2) romiešu dzejas tulkojumu grāmatas – 11, 3) atsevišķu atdzejojumu iekļāvumi dzejnieku krājumos (t. sk. kopotajos rakstos) – 38; 4) literatūras antoloģijas un hrestomātijas – 7; 5) mācību grāmatas – 17.

2.3. Atdzejotāja autorības zaudēšana romiešu atdzejas publikācijās

Kļūdas un neprecizitātes publikācijās, norādot atdzejojuma autoru, var novest pie autorības zaudēšanas. Jēdzienu “autorības zaudēšana” kā bināru

⁴ Šādu vai līdzīgu datējumu un definīciju sniedz liela daļa latīņu valodas mācību grāmatu, enciklopēdijas un vārdnīcas, piemēram, “Encyclopædia Britannica”.

opozīciju autorības iegūšanas jēdzienam ieviesusi literāte un autortiesību pētniece Paklone. Viņa skaidro, ka, lai gan no likuma viedokļa autorību nav iespējams zaudēt, praksē pastāv situācijas, kad autors tomēr var zaudēt autorību. Tās ir sekojošas: 1) publicējot darbu anonīmi; 2) pēc pasūtījuma radot literāru darbu citai reālai personai un līgumā piekrītot noklusēt savu vārdu un autorību, t. i., kļūstot par slēpto jeb rēgu rakstnieku; 3) apzināti maldinot sabiedrību, piedēvējot sevis radīto darbu citai personai – izdomātai vai reālai, t. i., radot literāru mistifikāciju; 4) ja darbs bez autora atļaujas tiek uzdots par cita autora darbu, t. i., plaģiatizēts (Paklone 2014, 68–69).

Apzinot romiešu dzejas latviskojumus un veidojot bibliogrāfiju, konstatētas divas plaģiāta situācijas, kad Strauberga atdzejējumi piedēvēti citiem tulkotājiem.

Pirmā publikācija ir Heinrikam Novackim piedēvētie Horātija dzejas tulkojumi “Antīkās literatūras antoloģijā II” (Upīts u. c. 1952), otrā – Vergilija eklogu atdzejējumi, kas iekļauti Noras Ikstenas sastādītajā Dzintara Soduma iepriekš grāmatās npublicēto darbu izlasē “Post Scriptum” (Sodums 2019).

3. ROMIEŠU DZEJAS LATVISKOJUMU RAKSTUROJUMS

Dzejas tulkojums vienmēr ir kompromiss, tulkotājam nosakot par prioritāti: 1) satura pārcēlumu; 2) prosodiju; 3) dzejoļa kopējās noskaņas atveidojumu (Cavanagh, Lorman 2012, 1456). Senās dzejas tulkošana ir vēl sarežģītāka, jo atdzejotājam ne tikai jātiek galā ar satura, prosodijas, noskaņas pārceļšanu, bet arī ar anahronismu (Venuti 2013b, 91).

Romiešu dzejas latviskotāji tulkojumu izdevumu priekšvārdos mēdz atsaukties gan uz atdzejotuma mērķi, gan problemātiku. Tulkojuma mērķis var būt parādīt latviešu valodas bagātību un izteiksmes iespējas, vai gluži pretēji – maksimāli saglabāt avotteksta esenci. Tāpat tulkojumu var radīt ar mērķi lasītāju izglītot, kā arī iepriecināt un sasmidzināt. Savukārt grūtības romiešu dzejas latviskotājiem sagādā antīko īpašvārdu atveide un oriģināla pantmēra iedzīvināšana latviešu valodā.

Lai gan skaitliski atdzejotumi veido pavisam nelielu daļu no visiem pasaules tulkojumiem, tomēr atdzejotumu gadījuma analīze un piemēri ir pamatā lielākajai daļai tulkošanas teoriju, kuras piemērojamas arī citiem tekstu veidiem. Viens no šī fenomena skaidrojumiem varētu būt fakts, ka dzejas tulkošana salīdzinājumā ar citiem žanriem ir daudz komplicētāka (Jones 2012, 1).

Tulkotāju mērķi un jomas problemātika, uz kuru norādīts romiešu dzejas latviskojumu izdevumu ievados, ir līdzīga. Tomēr tas nenozīmē, ka visi atdzejotāji lietojuši vienas un tās pašas tulkošanas stratēģijas.

3.1. Tulkošanas stratēģijas romiešu dzejas latviskojumos

Tradicionāli, sākot jau ar antīko teoriju, tulkošanas stratēģijas iedala uz avottekstu vērstās un uz mērķtekstu orientētās. Tās raksturojot, amerikāņu tulkojumzinātnieks Venuti ieviesis jēdzienus: pielāgošana (ang. *domestication*) un svešādošana (ang. *foreignizing*) (Venuti 2008, 15). Venuti aicina pielāgošanu un svešādošanu neuzvert tikai kā bināras opozīcijas, zem kurām var sagrupēt ar tulkošanu saistītos jēdzienus, piemēram, precīzs vai brīvs; formāls vai dinamisks; semantisks vai komunikatīvs utt. Jēdzienu “pielāgošana” un “svešādošana” lietojums, runājot pār kādu tulkojumu, jāuztver kā mainīgs kultūras procesu darbībā un neatdalāms no vēsturiskā konteksta. Turklāt tas vienmēr ir atkarīgs no interpretācijas.

Tulkojumu varianti kultūrtelpā pastāv mijiedarbē, kas ietekmē konkrētā dzejoļa recepciju. Tāpēc arī atdzejotumos lietotās tulkošanas stratēģijas vērtējam, aplūkojot to mijiedarbību. Tulkošanas stratēģijas romiešu dzejas latviskojumos īstenojas: 1) pantmērā, 2) antīko īpašvārdu atveidē, 3) satura interpretācijā.

3.1.1. Adaptācija

Tulkošanas teorijā adaptāciju aplūko arī kā tulkošanas tehniku (ang. *translation technique*), t. i., gramatisko kategoriju un leksisko vienību tulkošanas veidu. Adaptāciju pielieto, ja strukturālu vai jēdzienisku atšķirību dēļ avotteksta leksiku un saturu nav iespējams tieši pārcelt mērķa valodā.

Adaptācija ir netiešā tulkojuma tehnika, kurā mērķkultūra pārņem avotkultūras tradīcijas. Pastāv trīs adaptācijas veidi: 1) kultūras vienību aizstāšana; 2) parafrāze; 3) izlaidums (ang. *omission*). (Vinay, Darbelnet 1958, cit. pēc Fogeles 2021)

Šos adaptācijas veidus var aplūkot arī kā gramatisko adaptāciju (ang. *grammatical adaptation*): “Vārda, frāzes vai teikuma pārveidošanas process, kurā to pārveido atbilstoši mērķvalodas normām,” (Zauberga 2016, 104) un pragmatisko adaptāciju (ang. *pragmatic adaptation*), “avotteksta pārrakstīšana saskaņā ar mērķkultūras stāvokli, lai panāktu atbilstošu reakciju no lasītājiem.” (turpat, 120)

Romiešu dzejas tēli un izteiksme latviskajai kultūrvidei nebija pazīstama, tāpēc pirmie romiešu dzejas atdzejojātāji pielietoja gan pragmatiskas, gan gramatiskas adaptācijas, kas īstenotas gan ar kultūras vienību aizstāšanu, gan parafrāzi, gan izlaidumiem. Izņēmums ir pantmērs, jo to pēc oriģināla shēmas latviski sāka atveidot jau paši pirmie romiešu dzejas latviskotāji.

3.1.2. Filoloģisks tulkojums

Līdz ar akadēmiskas klasiskās filoloģijas pētniecības aizsākumu 20. gs. sākumā par dominējošo tulkošanas stratēģiju romiešu dzejas latviskojumos kļuva filoloģisks tulkojums (ang. *philological translation*). Antīkajās valodās un kultūrā izglītotie atdzejojātāji tiecās radīt tulkojumu, kas precīzi atveidotu oriģināla saturu un formu.

Vācu tulkojumzinātniece Kristiāna Norda par filoloģisku tulkojumu vai izglītojošu tulkojumu (ang. *learned translation*) dēvē tādu, kas tiecas vārdu pa vārdam atveidot oriģinālu, bet atšķirībā no burtiskā tulkojuma (ang. *literal translation*) filoloģiskā tulkojumā liela nozīme ir paskaidrojumiem un zemsvīt-ras piezīmēm ar avotteksta skaidrojumiem (Nord 2018, 47).

Lai arī atdzejošanas prakses nianse laika gaitā ir mainījušās, tieši filoloģisks tulkojums ir dominējošā stratēģija romiešu dzejas latviskošanā arī mūsdienās. Filoloģiskam tulkojumam romiešu dzejas tulkošanas tradīcijā raksturīgi: 1) antīkā pantmēra sillabotonisks atveidojums; 2) satura, reāliju, tēlu precīzs pārcēlums; 3) antīko īpašvārdu atveidojums latviešu valodā. Avotteksta mākslinieciskās izteiksmes un teikumu uzbūves atveide ir pozīcijas, kurās filoloģisks tulkojums tradīcijas attīstības gaitā piedzīvojis nozīmīgākās pārmaiņas. Vērojami gan centieni skaidrot avotteksta saturu, gan maksimāli precīzi atveidot avotteksta izteiksmi, gan atkāpes un jaunievedumi par labu mērķvalodai.

3.1.3. Brīvs tulkojums

Jau sākot ar tulkojumzinātnes antikajiem teorētiskajiem avotiem, brīvs tulkojums ticis nostādīts preti burtiskajam (ang. *literal translation*). Par brīvu tulkojumu dēvē uz mērķvalodu orientētu pielāgotu tulkojumu.

Venuti norāda, ka brīvs dzejas tulkojums pieprasa tādu sintaksi, nozīmi un pantmēru, kas radītu ilūziju, ka tas nemaz nav tulkojums (Venuti 2008, 47). Ilūzijas radišana ir cieši saistīta ar mērķvalodas situāciju, t. i., kāda oriģināldzeja eksistē mērķvalodā tulkojuma tapšanas laikā.

Romiešu dzejas latviskošanas tradīcijā brīvā tulkojuma vēstnesis ir Ludis Bērziņš. Pirmkārt, tāpēc, ka pats Bērziņš savu latviskojumu publikācijās tos nosaucis par brīviem tulkojumiem. Otrkārt, viņa atdzejošanas stratēģija radikāli atšķiras no citu romiešu dzejas latviskotāju stratēģijām adaptīvajos un filoloģiskajos tulkojumos. Klasiskā filoloģe Lija Čerfase uz to norāda savā rakstā par Horātiņa latviskojumiem: “L. Bērziņš savos atdzejojumos gan izmanto modernus ritmus. leved romiešu nelietotas atskaņas, toties viņam bieži izdodas saglabāt Horācija gleznaino valodu un emocionālo nokrāsu.” (Čerfase 1965, 30)

Romiešu dzejas latviskošanas tradīcijā brīvam tulkojumam raksturīgi: 1) atteikšanās no centieniem atveidot antīko pantmēru, tā vietā piedāvājot alternatīvus latviešu oriģināldzejai raksturīgus pantmērus; 2) izvairīšanās no antīko īpašvārdu atveides, aizstājot tos ar sugas vārdiem vai aprakstošiem skaidrojumiem; 3) avotteksta mākslinieciskās izteiksmes atveidošana ar latviskiem ekvivalentiem.

3.2. Tulkotāja balss

Jau Aristotelis “Poētikā” secinājis, ka “autors var vai nu stāstīt – brīžiem pats būdams vēstītājs, brīžiem kļūdams par kādu citu, vai arī visas atdarināmās personas parādīt darbībā” (Aristotelis 2008, 41). Dzejas vēstījums bieži ir pirmajā personā, tādējādi dzejnieku nereti uztver kā dzejas tēlu.

Kritikā, raksturojot vēstītāja pozīciju, izmanto jēdzienus “liriskais varonis” (Kursīte 2002) un “persona” (Izenberg 2012). Savukārt “balss” (Richards 2012) literatūrkritikā ir metafora, kuru lieto, raksturojot un analizējot tekstus. Šī metafora uzsver dzejas attīstības ciešo sasaisti ar mutvārdu tradīciju, tāpēc dzejas analizē to var dēvēt arī par “dzejnieka balsi”. Atdzejojumā dzejnieka balss, līdzīgi kā citi dzejas elementi, pakļaujas tulkotāja stratēģijai. Var arī teikt, ka atdzejojumā oriģināla autors runā tulkotāja balsī.

Dzeju veido formālie elementi – pantmērs, leksika, mākslinieciskā izteiksme – un idejiskie – tēmas, emocijas, viedokļi. Tos visus var aplūkot kā dzejnieka balss reprezentāciju, kuru mēģa valodā izsaka tulkotāja balss.

Domājot par dzejas tulkošanu, vienmēr aktuāli ir jautājumi par to, vai atdzejotājam pašam arī jābūt dzejniekam un kā līdzsvarot oriģināla autora lomu ar

dzejnieka ambīcijām un tulkotāja uzdevumu. Vēsturiski klasiskās filoloģijas disciplīna ir tiekusies izvairīties no subjektivitātes vai personiskiem vērtējumiem. Šāda pieeja raksturīga arī romiešu dzejas tulkojumiem, kurus veikuši latviešu klasiskās filoloģijas pētnieki. Tomēr romiešu dzeju latviskojuši arī dzejnieki un entuziasti, kuru profesionālā darbība nav saistīta ar dzeju, literatūru vai valodu pētniecību, tādejādi piešķirdami romiešu autoriem vairākas atšķirīgas tulkotāju balsis.

3.3. Latīņu īpašvārdu atveide

Seno valodu īpašvārdu atveide latviešu valodā ir nozīmīga antīkās kultūras recepcijas komponente. Pirmkārt, tā attīstās antīkās kultūras rakstu mantojuma tulkošanas, pētniecības un mācību materiālu veidošanas procesā. Otrkārt, tā ietekmē latviešu valodu visplašākajā nozīmē, jo antīkie īpašvārdi sastopami gan tulkojumos no svešvalodām, gan latviski sarakstītos tekstos, kuriem var nebūt tiešas saistības ar senajām valodām un klasisko filoloģiju. Īpašvārdu atveides vēsture ietver kultūras liecības, kas atklāj ne tikai ortogrāfijas attīstību, bet arī ideoloģisku izmaiņu un politisko notikumu ietekmi uz kultūru un valodu.

Eksistē vairākas pieejas īpašvārdu atveidē tulkojumos, un katrai no tām ir savas grūtības: 1) oriģinālformas saglabāšana; 2) oriģināla grafiskās formas modificēšana, t. i., pielāgošana mērķvalodas gramatikas sistēmai (visbiežāk lietota latviešu valodā); 3) fonētiskās rakstības princips (ja vārda oriģinālrakstībā lietots cits alfabēts); 4) pilnīgs vai daļējs semantisks tulkojums (piemēram, tulkojumos no islandiešu valodas); 5) fonētiskā principa apvienojums ar daļēju tulkojumu (Sīlis 2009, 78).

Lai sniegtu ieteikumus tieši latīņu īpašvārdu atveidei, vēl padomju laikos izdoti Ābrama Feldhūna sastādītie norādījumi “Latīņu valodas īpašvārdu atveide latviešu valodā” (Feldhūns 1985). Tomēr norādījumu esamība nekādi nepalīdz situācijā, kad lielākajā daļā antīkās literatūras mācību grāmatu un daudzu tulkojumu, kas tapuši pirms šo norādījumu izdošanas, īpašvārdi atveidoti citādi. Alternatīva atveide atrodama arī atsevišķos izdevumos, kas publicēti pēc norādījumu izdošanas. Turklāt avotos, kas nav antīkās literatūras teksti, piemēram, mākslas darbu nosaukumos, vēlāku periodu literāros darbos, skaņdarbu nosaukumos utt., antīkie īpašvārdi bieži atveidoti pēc to izrunas konkrētā darba oriģinālvalodā, nevis atveidojot no latīņu valodas.

Raugoties uz kaimiņvalstu – Lietuvas un Igaunijas – pieredzi un pēdējos gados paveikto antīko īpašvārdu problemātikas risināšanā, secināms, ka antīko īpašvārdu atveidojumu datubāzes ir laba un ilgtspējīga izvēle, tāpēc līdzīga pieeja būtu izmantojama arī Latvijā. Datubāzei būtu jāapkopo visi rakstos sastopamie īpašvārdu atveidojumi un jāpiedāvā arī ieteicamie atveides varianti atbilstoši aktuālajām nostādnēm valodniecībā. Ir skaidrs, ka, domājot par atveides kritēriju pārskatīšanu, jāatsakās no domas par vienotas un standartizētas pieejas lietojumu visos gadījumos.

4. ROMIEŠU DZEJAS LATVISKOŠANAS TRADĪCIJAS DESKRIPTĪVA HRONOLOĢIJA

Romiešu dzejas latviskošanas tradīcija iedalāma divos periodos – pirms klasiskās filoloģijas akadēmiskās pētniecības un pēc. Abu periodu attīstību ietekmējuši latviešu valodas un literatūras procesi, kā arī sociālas un politiskas pārmaiņas.

Pirmais periods jeb tradīcijas sākotne ilga no atdzejošanas pirmsākumiem apmēram 19. gs. vidū līdz Latvijas valsts nodibināšanai 1918. gadā. Šajā periodā izdalāmi divi attīstības posmi – agrīnajā posmā sāka veidoties atdzejošanas tradīcija, vēlīnajā posmā tā nostiprinājās, iezīmējot tālākos tradīcijas attīstības virzienus.

Otrais jeb akadēmiskais periods turpinās no Latvijas pirmā neatkarības laika līdz mūsdienām. Šajā periodā izdalāmi trīs posmi. Pirmais ilgst no Latvijas Universitātes dibināšanas, kad tajā sākās klasiskās filoloģijas akadēmiskā pētniecība, līdz 1948. gadam, kad Straubergs emigrācijā Zviedrijā publicēja savu pēdējo atdzejojumu grāmatu.

Otrais posms ir tradīcijas pārtraukums – padomju okupācija. Šis posms sākās ar jaunas ideoloģiski ievirzītas antīkās literatūras antoloģijas izdošanu 1952. gadā un ilga līdz 1984. gadam, kad padomju presē atkal sāka publicēt romiešu dzejas latviskojumus.

Trešais posms aptver padomju okupācijas pēdējos gadus un turpinās mūsdienās. To raksturo romiešu dzejas latviskošanas tradīcijas atdzimšana un turpināšanās.

5. PANTMĒRS ROMIEŠU DZEJAS LATVISKOJUMOS

5.1. Romiešu dzejas metrikas raksturojums

Visi latīņu pantmēri, izņemot Sāturna pantmēru (lat. *saturnius numerus/versus saturnius*), ir balstīti sengrieķu prototipos. Sengrieķu dzeja ir kvantitatīva, t. i., to veido garo un īso zilbju mija. Kvantitatīvās dzejas mērvienība ir mora, tā atbilst laikam, kurā izrunā vienu īsu zilbi; garas zilbes izrunas ilgums ir divas moras.

Romiešu pantmērus iedala tādos, kas cēlušies no skandējamās jeb recitējamās dzejas – jambi, trohaji, daktilu heksamets, eļģiskais distihs –, un tādos, kas radušies no liriskās – aioliskie pantmēri, piemēram, Sapfō strofa, Alkaja strofa u. c. (Halporn et al. 1963, 79). Romiešu dzejā sengrieķu liriskās formas atveidotas pēc panta, bet skandējamās – pēc pēdām, t. i., aioliskās dzejas formām, piemēram, Sapfō strofai radīta visa panta atbilsme, kamēr, latīniski atveidojot daktilu heksametru rindas, dažādās kombinācijās kārtō sešas daktila un spodeja pēdas.

5.2. Antīko pantmēru latviskojumi

Atdzejošana ir viens no ceļiem jaunu metrisku struktūru ienākšanai latviešu valodā, tomēr ne visi jaunievedumi bez šķēršļiem veiksmīgi iedzīvojas latviskajā kultūrtelpā. Tulkojuma potenciālu paplašināt mērķvalodas iespējas, nosaka tulkojamības pakāpe.

Tulkojamības pakāpe (kuru var attiecināt arī uz pantmēra tulkojamību) ir tieši proporcionāla avotvalodas un mērķvalodas simetriskuma pakāpei, savukārt sarežģītība ir tieši apgriezti proporcionāla (Silis 2009, 18).

Versifikācijas sistēmu atšķirības latviešu un latīņu valodā diktējušas romiešu pantmēru atveides paņēmienu attīstību, atklājot grūtības, ar kādām atdzejotājam jāstopas, latviešu valodā iedzīvinot antīkos pantmērus. Atdzejojuma kvalitātes mērs ir tulkotāja spēja izlīdzināt versifikācijas sistēmu atšķirības.

Antīko pantmēru atdarināšanas praksē vērojamas divas pieejas: 1) mēģinājumi ieviest kvantitātes principu mērķvalodā, liekot dzejai skanēt pēc tādiem pašiem principiem kā antīkajam oriģinālam, t. i., zilbju izrunas ilguma; 2) izmantot mērķvalodas resursus, piemēram, kvantitatīvi garās zilbes atveidojot ar uzsvērtām un isās ar neuzsvērtām (Attridge 2012, 250).

Antīkās dzejas latviskojumu korpusā nav atdzejojumu, kuros pantmēra atveidē izmantots tikai kvantitātes princips, lai gan atsevišķos gadījumos var runāt par kvantitātes iezīmēm. Lidzīgi arī latviešu oriģināldzejā – dominē

sillabotoniskā versifikācijas sistēma, bet var konstatēt arī toniskās sistēmas iezīmes (Kārklīņš 1948; Kursīte 1988).

Pētījumā analizēti šādi skandējamās dzejas pantmēru atveidojumi:

- daktilu heksamets (Ovidija, Vergilija un Horātija tulkojumu salīdzinājums);
- elēģiskais distihs;
- jambi (holijambis, joniks un gallijambis, Horātija epodi);
- Alkmāna strofa;
- Arhiloha I un IV strofa;
- Hipōnakta strofa.

Liriskajā dzejā analizēti šādi pantmēri:

- vienpadsmitzīlbnieks jeb falekijs;
- Sapfō strofa;
- Alkaja strofa;
- Asklēpiada strofas varianti.

NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI

Pētījuma mērķis ir sasniegts, izpildot piecus izvirzītos uzdevumus un apstiprinot hipotēzi. Darba gaitā izveidotā romiešu dzejas latviskojumu bibliogrāfija ne vien sniedz pārskatu par latviski tulkotajiem romiešu dzejas darbiem, bet arī apkopo informāciju par pārpublicējumiem un aktualizē 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā tapušos, mazāk zināmos romiešu dzejas latviskojumus. Bibliogrāfijas veidošana bija laikietilpīgs process, jo tā papildinājās visu pētījuma gaitu, arvien izmainot bibliogrāfijas datu analīzes rezultātus, ietekmējot un mainot pārējo pētījuma uzdevumu izpildes gaitu. Reizē ar atdzejojumu bibliogrāfijas izveidi aktualizēti arī Latvijā līdz padomju okupācijai tapušie pētījumi klasiskajā filoloģijā. Aprakstot nozīmīgākos pētījumus un antīkās literatūras recepcijas attīstības virzienus Latvijā, apzināta vēsturisko notikumu un kultūrsociālo procesu ietekme uz tradīcijas attīstību, kā arī ar tiem saistītās personības.

Atdzejojumu tekstu korpusa apjoms un tulkojumu variantu daudzums ļauj tradīcijas attīstību skatīt no dažādiem aspektiem. Ņemot vērā pētījuma mērķi – izpētīt atdzejošanas tradīcijas izveidošanos un attīstību –, kā arī apjoma ierobežojumu, diahroniskajā analīzē padziļināti aplūkota antīkā pantmēra atveides attīstība. Šis aspekts izvēlēts tāpēc, ka tas ir nozīmīgākais romiešu dzejas latviskošanas tradīcijas attīstību raksturojošais elements, kas caurvij visu tradīcijas attīstības gaitu un līdz šim latviskā kultūrvidē ir maz pētīts.

Pantmēra interpretācijas analīze latviskojumos atklāja, ka vieni un tie paši pantmēra atveides principi lietoti kā pielāgošanas, tā arī svešādošanas tulkošanas stratēģijā, jo, sākot jau ar pirmajiem Jura Alunāna tulkojumiem, atdzejošanas tradīcijā nostiprinājās oriģināla pantmēra lietojums. Oriģināla pantmēra interpretācijas attīstība ir viena no romiešu dzejas latviskošanas tradīcijas unikālajām īpatnībām, jo modernajās valodās antīkās dzejas tulkojumos biežāk izmanto alternatīvus pantmērus.

Romiešu dzejas latviskojumu korpusā atrodami arī atdzejojumi alternatīvos pantmēros. Tajos pamatā lietota pielāgošanas stratēģija, romiešu reālijas adaptējot latviskajai kultūrvidē.

Diahroniskā pantmēru attīstības analīze apstiprināja, ka ne visi antīkie pantmēri ir vienlīdz veiksmīgi iedzīvināmi latviešu valodā. Ir konstatētas atveides pieejas un panta formas, kas laika gaitā nostiprinājušās kultūrvidē konkrētu tulkotāju darbības rezultātā. Piemēram, lai arī daktilu heksametra latviskojumi demonstrē vairākus pantmēra atveides variantus, kultūrtelpā nostiprinājusies Augusta Ģiezena īstenotā pieeja, jo viņš atdzejojis skaitliski lielāko daļu latviski lasāmo romiešu un arī grieķu heksametru. Tāpat secināts, ka dažu dzejas formu, piemēram, Sapfō un Alkaja strofu, iedibinātās latviskošanas tradīcijas izaugsme sasniegusi apogeju.

Atmetot romiešu dzejas latviskošanas tradīcijā nostiprināto uzskatu, ka antīkā dzeja obligāti jātulko oriģināla pantmērā, tiek dota zaļā gaisma pantmēru alternatīvu meklējumiem un dažādām stilizācijām, kas bagātinātu romiešu dzejas recepciju. Piemēram, publicētie Ovidija darbu fragmentu tulkojumi un pārstāsti prozā apstiprina gan šī, gan citu romiešu dzejas darbu prozas tulkojumu potenciālu. Piemēram, Horātija vēstuļu filozofiskās pārdomas un Juvenāla saturu zobalīgos Romas sadzīves aprakstus mūsdienu lasītājam, iespējams, būtu saistošāk iepazīt tieši prozas formā.

Raksturojot atdzejojumu tekstu korpusu, jāuzsver, ka latviešu valodā tulkoti tikai populārāko un nozīmīgāko romiešu autoru darbi. Tie ir t. s. skolu autori, kuru daiļrade gadsimtiem ilgi izmantota latīņu valodas un romiešu kultūras apguvē. Šādu tekstu izlase latviskā kultūrvidē sniedz ierobežotu un nepilnīgu priekšstatu par romiešu dzeju.

Uzskatāms piemērs nepilnīgai un stereotipiskai reprezentācijai latviskā kultūrvidē ir Ovidija tulkojumi. Viņa tekstu kolekcija apjoma ziņā ir lielāka nekā pārējiem zelta laikmeta autoriem – Vergilijam un Horātijam –, taču latviskoti tikai pavisam neliela daļa. Šo tendenci varētu skaidrot ar novērojumu, ka, sākot jau ar pirmajiem romiešu dzejas tulkojumiem, noformējās ne tikai tradīcija atveidot oriģināla pantmēru, bet arī skatījums uz romiešu literatūras saturu – morāles netikumiem, erotikai un vardarbībai tajā nebija vietas. Tādējādi latviešu valodā ar dažiem izņēmumiem lasāmi tikai Ovidija mitoloģiskā satura darbi, turklāt neviens no tiem nav tulkots pilnā apjomā.

Nedrīkst aizmirst, ka antīkās literatūras recepcijas attīstību Latvijā būtiski ietekmēja padomju okupācija. Ļoti iespējams, ka cita vēsturiskā scenārija gadījumā Ģiezens būtu pabeidzis un publicējis Ovidija “Pārvērtību” pilna apjoma atdzejojumu. Turklāt vairāki īsi pirms okupācijas publicētie Ovidija darbu atdzejojumi un pārstāsti prozā liecina arī par citu tulkotāju ieinteresētību.

Romiešu dzejas recepcija neaprobežojas tikai ar tekstu tulkojumiem. Antīkās dzejas citāti dažādu teorētisku, filozofisku, kā arī daiļliteratūras darbu tulkojumos arvien aktualizē jautājumus par īpašvārdu atveidi.

Lai arī īstenots pētījumam izvirzītais mērķis un apstiprinājusies hipotēze, romiešu dzejas recepcija joprojām ir nepietiekami pētīts lauks latviešu kultūrā un literatūras vēsturē, tāpēc šī darba robežas iezīmē ceļu turpmākajiem pētījumiem.

Pirmkārt, jāturpina darbs pie pētījuma izstrādes gaitā sagatavotajiem pielikumiem – atdzejojumu bibliogrāfijas, īpašvārdu atveidojumu variantu un antīkās literatūras darbu nosaukumu tulkojumu apkopojuma, iespēju robežās padarot šos resursus pieejamus pētniekiem un interesentiem digitālā formātā.

Otrkārt, jāturpina romiešu dzejas latviskojumu padziļināta pētniecība. Līdzās pantmēru atveides attīstībai, atdzejojumu tekstus var aplūkot arī no citiem aspektiem, analizējot, piemēram, reāliju tulkojumus, mākslinieciskās izteiksmes pārnesi u. c. Tāpat padziļināmi kulturoloģiski un socioloģiski pētījumi

par vēsturisko un sociālo procesu ietekmi uz antīko tekstu interpretāciju un recepciju latviskā kultūrtelpā.

Treškārt, romiešu dzejas tulkojumu izpētes metodoloģiju, kā arī daudzas pētījumā gūtās atziņas var attiecināt arī uz sengrieķu dzejas latviskojumiem. Sengrieķu dzejas tulkojumu pievienošana bibliogrāfijai un pētāmo tekstu korpusam sniegtu antīkās dzejas recepcijas kopainu. Paplašinot žanriskās robežas, pētījumā iekļaujami arī romiešu un sengrieķu prozas darbu tulkojumi.

Izvērsot pētniecību tulkojumzinātnes virzienā, romiešu dzejas latviskošanas tradīcija aplūkojama latviešu tulkojumvēstures un īpaši atdzejošanas tradīcijas kontekstā. Pagaidām romiešu literatūras nozīme latviešu literatūras un kultūras vēstures attīstībā skatīta tikai atsevišķos aspektos – iztrūkst plašu visaptverošu pētījumu par to.

Atgriežoties pie šī pētījuma sākotnējās ieceres, kuru rosināja kaimiņvalstu – Lietuvas un Igaunijas – pieredze antīkās literatūras un kultūras recepcijas pētniecībā un digitālajās humanitārajās zinātnēs, šajā pētījumā apkopotais materiāls – atdzejojumu bibliogrāfija un teksti – jāpadara pieejami digitālā formātā.

TĒZES

1. Romiešu dzejas recepcija veido latviskās kultūridentitātes daļu, kura, lai gan attīstās autonomi, atbalsojas nacionālajos literatūras un kultūras procesos. Uzskatāmi tas redzams antīko pantmēru recepcijā, kas rod izpausmi gan tulkojumos no antīkajām valodām, gan latviešu oriģināldzejā, savstarpēji mijiedarbojoties.
2. Romiešu dzejas atdzejojumu tekstu kolekcija latviskajā kultūrvidē sniedz gan apjoma, gan satura ziņā ierobežotu romiešu dzejas ainas reprezentāciju. Tulkoti ir tikai tradicionāli par nozīmīgākajiem autoriem uzskatīto dzejnieku darbi, turklāt ierobežotā mīlestības, dabas un mitoloģijas tematikā. Tādējādi latviskajā kultūrvidē Katulls ar dažiem izņēmumiem pazīstams tikai kā mīlētājs un Lesbijas apdzejotājs, Ovidijs – kā mītu stāstnieks, ignorējot šo autoru erotisko un zinātnisko dzeju. Savukārt Horātija apjomīgajā atdzejojumu kolekcijā izpaliek filozofiskās vēstules un provokatīvi kritiskie epodi.
3. Aplūkojot romiešu dzejas tulkojumus vēsturiskā, sociālā un kultūras situācijā, jautājumi par pareizu, uzticamu tulkojumu zaudē aktualitāti. Tulkojuma vērtējumu diktē gan tulkojuma tapšanas laikā valdošais skatījums, gan vēlāka laika attieksme pret to. Tāpat izplūst un pārklājas jēdzienu “pielāgots tulkojums” un “svešādots tulkojums” robežas, jo katrs jauns tulkojums ir svešādots vai pielāgots pastāvošās tradīcijas robežās.
4. Tulkojumu vērtējumu un attieksmi pret to ietekmē mērķa valodas, kultūras un izglītības attīstība, kā arī literārā mode un laikmeta gars. Tādējādi agrīnie romiešu dzejas latviskojumi, kuri gan saturiski, gan formas ziņā būtiski atkāpjas no avotteksta, atdzejošanas tradīcijas attīstības gaitā vērtēti gan kā veiksmīgi tulkojumi, gan laikmeta liecības, gan pazaudējuši saistību ar romiešu avottekstu un uztverti kā oriģināldzejoļi.
5. Latviskajā kultūrvidē dominē akadēmiska romiešu dzejas tulkošanas tradīcija, kas izaugusi no pirmajiem dzejnieku tulkojumiem 19. gs. vidū, sasniedzot uzplaukumu klasiskās filoloģijas speciālistu atdzejojumos īsi pirms padomju okupācijas. Tradīcija saglabājās kā vienīgā romiešu dzejas latviskošanas pieeja padomju okupācijas laikā un turpinās mūsdienās. Akadēmisko romiešu dzejas tulkošanas tradīciju raksturo oriģināla pantmēra atveidojums un precīzs satura pārcēlums. Dažādos laikos tapušie viena dzejoļa atdzejojumi pierāda akadēmiskās pieejas ierobežotību, jo tā neparedz nedz jaunu satura interpretāciju, nedz formu meklējumus.
6. Romiešu dzejas tulkojumu publikāciju medijiem ir liela nozīme to reprezentācijā un vērtējumā cauri laikiem. Padomju okupācijas noteiktie jomas

reprezentācijas un interpretācijas ierobežojumi būtiski ietekmējuši gan romiešu dzejas atpazīstamību, gan vērtējumu latviskajā kultūrvidē. Kļūdas un neprecizitātes padomju okupācijas laikā izdotajos atdzejojumu pārpublicējumos rada paviršības iespaidu, kas ietekmē romiešu dzejas mantojuma uztveri un vērtējumu mūsdienās.

7. Antīko pantmēru recepcijas izpēte apstiprina, ka ne visus antīkos pantmērus var vienlīdz veiksmīgi atveidot latviešu valodā. Grūtības rada gan versifikācijas sistēmu atšķirības, gan latviešu valodas īpatnības. Atmetot uzstādījumu, ka romiešu dzejas tulkojumā obligāti jāatveido oriģināla pantmērs, paveras alternatīvu pantmēru poētiskais potenciāls. Romiešu dzejas latviskošanas tradīcijā pārstāvētie tulkojumi pamato un attaisno pantmēra alternatīvas meklējumus, kurus noteikti varētu un vajadzētu turpināt, domājot par jauniem iepriekš atdzejoto un vēl neatdzejoto romiešu literatūras darbu tulkojumiem.

**UNIVERSITY
OF LATVIA**

FACULTY OF HUMANITIES

Līva Bodniece

**TRANSLATIONS OF ROMAN POETRY
INTO LATVIAN**

SUMMARY OF DOCTORAL THESIS

Submitted for the Doctoral Degree (Ph.D.) in Literary Studies
Subfield: Comparative Literary Studies

Riga 2024

The doctoral thesis was carried out at the Faculty of Humanities, University of Latvia from 2013 to 2024.

The thesis comprises an introduction, 5 chapters, conclusions, theses, a reference list, 5 appendices.

Form of thesis: dissertation in the field of literary studies, the subfield of comparative literary studies.

Supervisor: Dr. Philol. prof. **Ojārs Lāms**.

Reviewers:

- 1) **Benedikts Kalnačs**, Dr. habil. philol., professor, University of Latvia;
- 2) **Jānis Veckrācis**, Dr. philol., associate professor, Ventspils University of Applied Sciences;
- 3) **Kārlis Vērdiņš**, Ph.D., senior researcher, Institute of Literature, Folklore and Art, University of Latvia.

The thesis will be defended at the public session of the Doctorate Council of Linguistics and Literary Studies and Music, Visual Arts and Architecture of the University of Latvia at 11:00 on 21 June 2024 in Riga, 4a Visvalža Street, room 402.

The thesis and its abstract are available at the Library of the University of Latvia and the UL Faculty of Humanities, room 304.

Head of Doctorate Council of Linguistics
and Literary Studies and Music, Visual Arts
and Architecture of the University of Latvia

_____/Ausma Cimdiņa/

Secretary of the Doctoral Council

_____/Iveta Narodovska/

© University of Latvia, 2024

© Līva Bodniece, 2024

ISBN 978-9934-36-218-7

ISBN 978-9934-36-219-4 (PDF)

ABSTRACT

The doctoral thesis “Translations of Roman Poetry into Latvian” presents a study on the tradition of translating Roman poetry into Latvian. This is the first comprehensive diachronic study in Latvian comparative literary studies on the translation of Roman poetry into Latvian, its reception, and surrounding issues. The theoretical part of the research focuses on the history of Roman poetry translation, the challenges of rendering ancient proper names, and the potential of digital humanities in the study of Roman poetry reception. The translation strategies explored in the thesis are examined from the perspective of cultural interaction, bypassing the need for an in-depth investigation into the issues within the field of translation studies. As part of the research, a bibliography of Latvian translations of Roman poetry has been compiled. The empirical part of the thesis provides a chronological overview of the development of the tradition of translating Roman poetry into Latvian and provides an analysis of the representation of ancient metre in Roman poetry translations. The thesis employs both quantitative and qualitative research methods. The bibliography of translations is supported by bibliographic, statistical, and quantitative content analyses. The development of the tradition of poetry translation is examined using comparative, typological, and descriptive historico-cultural methods. The diachronic analysis of the reception of each metre type is carried out using comparative and contrastive textual analysis.

Keywords: Roman poetry, translation, metre, rendering of ancient proper names, digital humanities, translation strategy

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	33
1. THE TRADITION OF ROMAN POETRY STUDIES	40
1.1. A brief look at the development of Roman literature and the origins of Roman literary studies	40
1.2. The importance of translation in the study of Roman poetry	41
1.3. Databases and text corpora in the research of the tradition of ancient poetry translation	41
2. THE RECEPTION OF ROMAN POETRY IN LATVIA	42
2.1. Description of the corpus of texts under review	43
2.2. Resources and sources	43
2.3. Loss of authorship in Roman verse publications	44
3. CHARACTERISATION OF ROMAN POETRY TRANSLATIONS IN LATVIAN	45
3.1. Translation strategies in Latvian translations of Roman poetry ...	45
3.1.1. Adaptation	46
3.1.2. Philological translation	46
3.1.3. Free translation	47
3.2. The translator's voice	47
3.3. The rendering of Latin proper names	48
4. A DESCRIPTIVE CHRONOLOGY OF THE TRADITION OF TRANSLATING ROMAN POETRY INTO LATVIAN	50
5. METRE IN LATVIAN TRANSLATIONS OF ROMAN POETRY	51
5.1. Characteristics of Roman poetry metre	51
5.2. Latvian renderings of ancient metres	51
CONCLUSION	53
THESES	56
REFERENCES OF THE SUMMARY	58
ANNEX	60

INTRODUCTION

Each language and culture has its history and tradition of translating ancient literature, shaping the reception of ancient literature in contemporary literature and culture. The reception of ancient literature can therefore be seen as one of the elements bridging the development of national literature to the beginnings of Western European culture.

Much of classical Roman poetry has already been translated into Latvian. Some of the earliest translations have withstood the test of time and, through their numerous reprints, have become exemplary representations of Roman poetry within the Latvian cultural space, while others have faded into obscurity.

The hypothesis of the research is: in the Latvian cultural space, there exists a diverse, dynamically persistent tradition of translating Roman poetry. It has originated from the interaction with the reception of ancient literature in European culture, but has acquired unique features through its development and growth in the Latvian cultural milieu under the impact of local socio-political processes.

The **research material** comprises the Latvian translations of Roman poetry collected in the course of the study that have been published in the press and in books, including monographs, academic papers, and popular science publications.

The **research subject** is the implementation of translation strategies of Roman poetry in its Latvian translations.

The **research goal** is to investigate and describe the emergence and development of the Latvian tradition of translating Roman poetry within the national cultural space.

Research objectives:

- 1) to identify and collect Latvian translations of Roman poetry, to create a bibliography of said translations, to carry out a statistical and quantitative content analysis of the respective publications;
- 2) to explore academic sources on poetry composition, translation theory, and poetry translation, as well as the reception and research of ancient literature, paying particular attention to the research in classical studies carried out in the Baltic States;
- 3) by using the findings from the analysis of the academic literature and bibliography, to define and describe the stages of the development of the tradition of translating Roman poetry into Latvian, and to identify the defining features of each stage;

- 4) to carry out a diachronic analysis of the translated texts, relating it to the insights gained from the theoretical literature;
- 5) to provide an assessment of the Latvian tradition of Roman poetry translation, formulating the conclusions drawn from the research.

This research in comparative literary studies is interdisciplinary as it examines Latvian translation of Roman poetry as a socio-cultural and historico-literary phenomenon, examining the translated texts through the lens of historico-cultural discourse and textual analysis.

The study is based on a large corpus of empirical and theoretical material which has been examined using both quantitative and qualitative **research methods**. The bibliography of translations is compiled using bibliographic, statistical, and quantitative content analyses.

The development of the tradition of poetry translation is examined using comparative, typological, and descriptive historico-cultural methods. The theoretical background is based on Lawrence Venuti's works on the interaction of translation and culture (Venuti 2008; Venuti 2013), as well as Josephine Balmer's monograph on the modern reception of ancient literature through translation (Balmer 2013).

The diachronic study of the development of the rendering of poetry metre is conducted using comparative and contrastive text analyses. It is based on Mikhail Gasparov's monograph on the development of Indo-European poetry (Gasparov 1996) as well as research on the versification of ancient poetry (West 1987; Halporn et. al. 1963). The analysis of each form of verse is supported by research by Latvian literary scholars on the emergence and application of ancient verse forms in Latvian poetry. The insights on the origins of Latvian poetry are gained from Māra Grudule's monograph on the heralds of Latvian poetry in the 16th and 17th centuries (Grudule 2017).

The bibliography of Roman poetry is compiled using several bibliographic indexes, as well as data retrieved from the periodical database *periodika.lv*. The collected material is organised chronologically, and the results of the statistical and quantitative content analyses are presented in the overviews provided in the appendices.

The data collected in the bibliography is used in the chronological study on the development of the Latvian tradition of translating Roman poetry in Chapter 4 of the thesis. The typological method is used to classify and organise bibliographic data. The translated texts are analysed using the descriptive historico-cultural and comparative methods, arriving at general conclusions about the development of the Latvian tradition of Roman poetry translation and the defining features of each period.

The **topicality and novelty of the research** is evidenced by the fact that no comprehensive diachronic studies on the translation of ancient poetry into Latvian, its reception, and surrounding issues have been carried out in Latvia so far.

To date, this is the first research on the tradition of translating Roman poetry in Latvia and the reception of ancient metre in Latvian translations, comprising the most extensive compilation of the history of the rendering of ancient proper names in Latvian and offering solutions for managing the existing rendering variations. In addition, this research provides the first-ever bibliography of Latvian translations of Roman poetry and the first survey of the works of Roman literature available in Latvian listing their first publications and, to the extent possible, information on their reprints and further reception in the cultural landscape.

The inaccuracies and arbitrary amendments in the reprints identified in the course of the research raise the problem of the assessment of ancient cultural heritage under the Soviet occupation which to this day continues to influence the reception of translations and attitudes towards ancient literature. A comparison of the translation reprints reveals instances of plagiarism that are most likely the result of unprofessional conduct or bad faith on the part of the editors and publishers.

The **theoretical and practical significance of the research** stems from its novelty and contribution to the collective consciousness of Latvia. The present study devoted to the tradition of Latvian translation not only illuminates the legacy of classical philology research during Latvia's first independence and the lesser-known translations of Roman poetry, but also broadens the scope of research in the field of Latvian classical philology in general, which today focuses mainly on topics related to ancient literature and languages, leaving issues of cultural interaction and reception history on the periphery.

Firstly, the research examines translation as a medium of Roman literature, linking contemporary translation theories to the development of Latvian poetry history, thereby contributing to the studies of Latvian translation history and the development of national poetry. As opposed to translation studies, which mostly focus on the linguistic and semantic aspects of translation, the empirical part of the present research is concerned with the assessment of the cultural and historical development of the Latvian tradition of Roman poetry translation and the analysis of its key elements – the rendering of proper names and the reception of ancient metre.

This study of the historical development of the Latvian tradition of translating Roman poetry is worthy of inclusion in summaries of the history of Latvian translation. The main findings of the paper can be discussed in the context of poetry translation evaluation in other languages and used in broader studies outlining the general development of poetry translation trends.

Secondly, the development of the rendering of ancient metre is for the first time analysed through the prism of translation and viewed as a translation strategy, offering a new perspective on the potential of metre in cultural reception and contributing to the debate on metre translatability. The analysis of

metre and provided examples may serve as a template for new translations of Roman and Greek poetry.

Thirdly, the study proposes possible solutions to a number of practical issues related to the reception of ancient culture by providing a blueprint for compilations of ancient proper name renderings and bibliographies of ancient literature translations.

The scope of the research is defined both for the corpus of the translated texts and for the empirical analysis. In this research, a translated poem is considered a poetry translation in verse that is presented by the translator, publisher, or scholar as attributable to a particular Roman author. The corpus of texts studied comprises only the published translations. The empirical part of the thesis consists of a chronological description of the development of the Latvian tradition of Roman poetry translation and an analysis of Latvian renderings of ancient metre.

The **thesis comprises** five chapters with subchapters. The thesis includes **5 appendices**: 1. Index of proper names; 2. Renderings of ancient proper names; 3. Translations of ancient literary titles; 4. Bibliography of Roman poetry translations; 5. Visualisation of the corpus of the translated texts.

The **results of the doctoral thesis** have been validated in 10 scientific papers concerning various aspects of the research and in 3 publications of conference proceedings. Work on the doctoral thesis saw the completion of 66 entries for the Latvian National Encyclopedia (*Nacionālā enciklopēdija*), the publication of the translations of 9 epigrams by Catullus, and the presentation of 18 research papers at local and international scientific conferences.

Scientific publications:

1. Bodniece, Līva (2014). Katulla lirikas atdzejojumi latviešu valodā, tulkojumu poētika. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*: rakstu krājums, 19. Liepāja: LiePA, 243.–253. lpp.
2. Bodniece, Līva (2015). Atdzejojot atdzejojumu, Sapfo 31. fragmenta un Katulla 51. dzejoļa tulkojumi latviešu valodā. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*: rakstu krājums, 20. Liepāja: LiePA, 308.–318. lpp.
3. Bodniece, Līva (2015). Latīņu valoda leksikogrāfijas un digitalizācijas krustpunktā. Latvijas perspektīva. *Vārdnīcas un valoda*: Valsts valodas komisijas rakstu krājums, 7. [Rīga]: Zinātne, 70.–80. lpp.
4. Bodniece, Līva (2016). Teksta izlaidumi Tita Lukrēcija Kāra poēmas “Par lietu dabu” atdzejojumā. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 21. Liepāja: LiePA, 247.–254. lpp.
5. Bodniece, Līva (2017). Kvīnta Horātija Flaka iedzīvināšana latviski diahroniskā aspektā. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 22. Liepāja: LiePA, 366.–376. lpp.
6. Bodniece, Līva; Kučinskienē, Audronē; Lotman, Maria-Kristiina (2017). Kreeka pārisnīmed antiikkirjanduse ōpikutes Baltimaade nāitel (Greek

- Proper Names in Ancient-literature Textbooks on the Example of Baltic Countries). *Keel ja Kirjandus 4 (Language and Literature)*. Tallin: Foundation Kultuurileht, pp. 291–304.
7. Bodniece, Līva; Kučinskiene, Audrone; Lotmane, Maria-Kristīna (2017). Baltijas pieredze antīko īpašvārdu atveidē: vēsture, problemātika, risinājumi. *Linguistica Lettica*: rakstu krājums, 25. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 240.–264. lpp.
  8. Bodniece, Līva; Kučinskienē, Audronē; Lotman, Maria-Kristiina (2018). Greek Proper Names in Ancient Literature Textbooks on the Example of Baltic Countries. *Indo-European Linguistics and Classical Philology Yearbook (Proceedings of the 22nd Conference in Memory of Professor Joseph M. Tronsky): Indo-European Linguistics and Classical Philology – XXII*. Санкт-Петербург: Наука, pp. 141–160.
  9. Bodniece, Līva (2021). Vergilija “Eneīdas” mēģinājumi latviešu heksametros. *Aktuālās problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 26 (2). Liepāja: LiePA, 231.–245. lpp.
  10. Bodniece, Līva (2022). Mīts par Pīramu un Tisbi no Ovidija “Pārvērtību” IV grāmatas. Atdzejojumu versijas. *Aktuālās problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*: rakstu krājums, 27. Liepāja: LiePA, 63.–77. lpp.

Publications in conference proceedings:

1. Bodniece, Līva (2015). DH in Latvia from a classical philologist's perspective. *Digital Humanities in Estonia A 2015 Translingual and transcultural digital humanities*. Estonian Literary Museum, Tartu 19.10.2015.–21.10.2015. Book of abstracts, p. 16,
2. Bodniece, Līva (2015). Translations of Roman Poetry Found in Latvian School Materials. *Colloquium Balticum XVI Tartuense: Pontes ad fontes 5–7 November 2015, programme and abstracts*, p. 19.
3. Bodniece, Līva (2017). Antīko īpašvārdu atveide latviešu valodā: problemātika un potenciālie risinājumi šodienas mediju realitātē. Vārds un teksts. Akadēmiķa Jāņa Endzelīna 144. dzimšanas dienas atceres starptautiskā zinātniskā konferences materiāli. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 10. lpp.

Entries in the Latvian National Encyclopedia: Adonic line, The Aeneid, Aphaeresis, Alexandrian poetry, Alcaic stanza, Alcmanian stanza, Amphibrach, Anapaest, Apostrophe, Archilochian stanza, The Art of Love (Ars Amatoria/Amanti), The Art of Poetry (Ars Poetica), Asclepiad stanza, Augusts Ģiezens, Ābrams Feldhūns, Bucolic, Caesura, Catullus, Choliamb, Choriamb, Circle of Maecenas, Circle of Messalla, Circle of Scipio, Crasis, Cretic/amphimacer, Dactyl, Diaeresis, Epigram, Epithalamium, Epyllion, Elegy, Elegiac couplet, Fasti, Foot, Golden Age, Glyconic line, Hendecasyllable, Heroides, Hexameter, Hiatus, Horace, Iamb, Kārlis Straubergs, The Loves (Amores), Lucretius, Martial, Metamorphoses, Metre, Neoterics, Ovid, Pentameter, Pēteris Ķiķauka, Phalaecian hendecasyllable, Pherecratic line, Propertius, Pyrrhic, Pythiambic,

Sapphic stanza, Satire, Silver Age, Spondee, Syncope, Tibullus, Tribach, Trochee, Virgil.

Poetry translations:

Catullus, Gaius Valerius. Epigrammas Lesbijai. Translated from Latin by Līva Bodniece. *Satori*, 11.05.2017. Available at: <http://www.satori.lv/article/epigrammas-lesbijai>

Research papers:

1. *Katulla lirikas atdzejojumi latviešu valodā, tulkojumu poētika*. Liepāja University 19th international conference “Current Issues in Research of Literature and Culture”, 21–22 March 2013.
2. *Sapfo, Kallimahs, Katulls: poētismu tulkojumi – grieķu-latīņu-latviešu*. 72nd Conference of the University of Latvia, 21 February 2014.
3. *Prozas tulkojums dzejā: Apulēja Amors un Psihe*. 72nd Conference of the University of Latvia, section of Classical Philology at the Faculty of Humanities “Habent sua fata libelli”, 27 February 2014.
4. *Atdzejojot atdzejojumu, Sapfo 31 un Katulls 51. Interpretācijas latviešu valodā*. Liepāja University 20th international conference “Current Issues in Research of Literature and Culture”, 27–28 March 2014.
5. *Latīņu valoda leksikogrāfijas un digitalizācijas krustpunktā: pasaules pieredze un Latvijas izaicinājumi* (with prof. Ojārs Lāms). Conference of the State Language Commission, University of Latvia, and Ventspils University of Applied Sciences “Latviešu leksikogrāfija: mantojums un nākotnes redzējums”, 27 October 2014.
6. *Jaunalunānisma tulkošanas pieejas potenciāls Tīta Lukrēcija Kāra “Par lietu dabu” atdzejojumā*. 73rd Conference of the University of Latvia, Faculty of Humanities, 27 February 2015.
7. *Creation of Digital Latin-Latvian dictionary: background, challenges, educational perspectives*. Conference of the University of Tartu Department of Classical Studies “Basic Latin and Greek in High School and University in the Beginning of the 21st Century: Challenges and Advantages”, 6 March 2015.
8. *Teksta izlaidumi Lukrēcija Kāra poēmas “Par lietu dabu” atdzejojumā*. Liepāja University 21st international conference conference “Current Issues in Research of Literature and Culture”, 19–20 March 2015.
9. *DH in Latvia from a classical philologist’s perspective*. Conference of the Estonian Literary Museum, “Translingual and Transcultural Digital Humanities”, 19–20 October 2015.
10. *Translations of Roman Poetry Found in Latvian School Materials*. University of Tartu conference “Colloquium Balticum XVI Tartuense: Pontes ad fontes”, 5–7 November 2015.

11. *Littera scripta manet, Baltijas pieredze antīkās literatūras tulkojumu pārvaldībā*, 74th Conference of the University of Latvia, Faculty of Humanities, 5 February 2016.
12. *Baltijas valstīs radītie digitālo humanitāro zinātņu resursi*, 74th Conference of the University of Latvia, Faculty of Humanities, 19 February 2016.
13. *Kvīnta Horācija Flaka iedzīvināšana latviski diahroniskā aspektā*. Liepāja University 22nd international conference “Current Issues in Research of Literature and Culture”, 17–18 March 2016.
14. *Antīko īpašvārdu atveide latviešu valodā: problemātika un potenciālie risinājumi šodienas mediju realitātē*. The University of Latvia Latvian Language Institute international conference “Word and Text” to commemorate the 144th anniversary of academician Jānis Endzelīns, 22–23 February 2017.
15. *Greek Proper Names In Ancient Literature Textbooks On The Example Of Baltic Countries* (with Audronė Kučinskienė (Lithuania) un Maria-Kristiina Lotman (Estonia)). International conference of the Russian Academy of Sciences “Indo-European Comparative Linguistics and Classical Philology – XXII in Memory of Professor Joseph M. Tronsky”, 18–22 June 2018.
16. *Vergīlija “Eneīdas” mēģinājumi latviešu heksametros*. Liepāja University 26th international conference “Current Issues in Research of Literature and Culture”, 5–6 March 2020.
17. *Mīts par Pīramu un Tisbi no Ovidija “Pārvērtību” IV grāmatas. Atdzejojumu versijas*. Liepāja University 27th international conference “Current Issues in Research of Literature and Culture”, 10–11 March 2021.
18. *Horācija latviskos pantos – Luda Bērziņa atdzejojumi*. Liepāja University 29th international conference “Current Issues in Research of Literature and Culture”, 23–24 March 2023.

1. THE TRADITION OF ROMAN POETRY STUDIES

1.1. A brief look at the development of Roman literature and the origins of Roman literary studies

Research devoted to Roman literature began almost simultaneously with its emergence as the Greek culture, from which Roman literature drew its inspiration, had already established a tradition of studying and commenting on texts.

In contrast to Greek literature, which was initially dominated by poetic texts, Roman literature was more strongly shaped by prose; the breakthrough in poetry did not occur until around the 1st century BC.

The periodisation of Roman literature can be described in accordance with the stages of the development of the Latin language¹:

- 1) the beginnings of Roman literature – from the very first records to the 3rd century BC, i.e., 240 BC, when the dramatic productions of Livius Andronicus were performed at the festival of the *Ludi Romani*;
- 2) the early period – from the mid-3rd century BC to ca. 80 BC, or from Livius Andronicus to Cicero;
- 3) the Golden Age – from ca. 80 BC to 18 AD, or from Cicero's first speech to the death of Ovid;
- 4) the Silver Age – from 18 AD to 117 AD, or from the death of Ovid till the end of the reign of Emperor Trajan;
- 5) the later period of Roman literature – from 117 AD to the fall of the Roman Empire in 476 AD.

In Rome, particularly during the Imperial period, i.e., beginning around 27 BC, literature played an essential role in the expression of national values. Although theoretical studies of literature had already begun in Rome much earlier, it was the Golden Age that marked the blossoming of theoretical literary studies.

The ancient works of philosophy and literary theory have played a major role in the development of literary criticism. The writings on poetics and rhetoric written up until the 18th century evolved from the ideas of Cicero, Quintilian, Aristotle, and Horace. The influence of ancient authors can also be found in the theoretical papers of later periods; for this reason, the development of national language studies is also closely linked to the classical heritage, while

---

¹ Roman literature may also be periodised according to the ruling political establishment, i.e., literature of the Republican period, Imperial period, etc. Different scholars provide different start and end dates for each.

the study of ancient literature can be approached using all the methods dating as far back as the 18th century.

1.2. The importance of translation in the study of Roman poetry

In the late Middle Ages and the Renaissance, following the rising significance of national languages, translation emerged as an important, autonomous dimension in the study of ancient literature. Ancient texts, alongside those of Christianity, have been a presence in the development of translation studies from its beginnings. Accordingly, the study of the translation of ancient texts is confronted with all the issues encountered in translation studies.

The translation of ancient literature is influenced by several inescapable conditions: 1) a lack of or unfamiliarity with the context of the source text; 2) past interpretations of the author or work; 3) ideological constraints in the target culture (Balmer 2013, Hardwick 2020, 218). Moreover, these influences are not only applicable to the poetics of each new translation, but also to the readers' perception.

The historical and cultural significance of ancient languages places the target language in a somewhat subordinate role. Every new translation from an ancient language always poses a challenge to the target language (Hardwick 2020, 220). For modern readers, methods to approach an ancient text include comparing existing translations and readings of parallel text, all the while learning about the cultural journey of the particular work or author.

1.3. Databases and text corpora in the research of the tradition of ancient poetry translation

This subchapter is devoted to databases and text corpora, highlighting their potential in the study of the tradition of ancient poetry translation. Particular attention is paid to the digital resources of classical philology created in the Baltic States, and a description of *Index Latviensis* is provided. *Index Latviensis* is a bibliographic database of Latvian translations of Roman poetry created in the course of this research, the entry form of which comprises the following sections: 1) the author's name in Latin; 2) the title of the work in Latin; 3) remark: partial title or subtitle; 4) metre; 5) the translator's name; 6) remark: full text or excerpt; 7) full text of the translated poem²; 8) the author's name as indicated in the translation; 9) the title of the translation, if given; 10) source; 11) year of publication; 12) notes.

---

² Depending on the possibility of digitising the texts.

2. THE RECEPTION OF ROMAN POETRY IN LATVIA

Compared to the number of Latvian translations from the most widely spoken languages, Latvian translations of Roman poetry are very few. The first reason is that the history of translating ancient literature into Latvian is not very long. It began only in the mid-19th century, whereas in many other European languages, the translation of ancient literature had already commenced in the late Middle Ages. The second reason is that the development of the tradition was greatly affected by the events relating to the Soviet occupation of Latvia and changes in cultural policy in the early 20th century. In spite of this, the most significant authors and works are still present in the corpus of Roman poetry works translated into Latvian.

The arrival and manifestation of the ancient cultural heritage in the Latvian cultural milieu has unfolded in a similar vein to the rest of Europe. It has served as an inspiration for literary and theoretical writings both in Latvian and on the Latvian language and literature, among them, the first work on Latvian poetics, “Der unteutsche Opitz oder kurze Anleitung zur lettischen Dichtkunst” (Wischmann 2008), published in German in 1697 and known in Latvian as “Nevācu Opics”.

Classical philologist Kārlis Straubergs was the first to address the topic of the reception of ancient literature in the Latvian cultural space in the early 20th century by compiling and briefly summarising the translations from Latin and Ancient Greek produced until the 1930s (Straubergs 1932), as well as providing a broader assessment of the influences of ancient literature upon Latvian literature (Straubergs 1920a; Straubergs 1920b; Straubergs 1946a; Straubergs 1946b; Straubergs 1946).

An overview of translations of ancient literature into Latvian has also been compiled by Pāvils Zicāns (Zicāns 1939). In his description of the value and importance of translations, Zicāns particularly focuses on long-form translations.

In research papers dealing with issues related to Latvian translations of ancient literature, as well as in reviews of translations, the prevailing opinion is that a translation of ancient poetry must: 1) be reliable; 2) be accurate in terms of content; 3) reproduce the form (metre) and expression of the source text as much as possible. At the same time, however, the poetry translation is also expected to conform to Latvian grammar and style rules as well as be well-worded and easy to understand.

Until now, research on the translation of Roman poetry into Latvian has been lacking the perspective of translation as a cultural and historical phenomenon and an act of creation.

2.1. Description of the corpus of texts under review

The corpus of texts under consideration – Latvian translations of Roman poetry – is not homogeneous and unambiguously definable. What poses difficulties in this research is the delimitation of Roman poetry in the corpus of Latin texts and the definition of the concept of translation.

The boundaries of the textual corpus examined in this thesis are established on the basis of acknowledged available translations. The Roman poetry and prose texts available in Latvian are related to the study of Latin and ancient literature, i.e., are for the most part represented by the major authors and works of literary history and applied in the study of Latin. The corpus of Roman poetry translated into Latvian is represented by:

- 1) authors of the early period (2nd–1st century BC) Lucretius and Catullus;
- 2) Golden Age authors Virgil, Horace, Tibullus, Propertius, and Ovid;
- 3) Silver Age authors Martial and Juvenal.

The unifying element of the corpus is Classical Latin. The timeline of the works stretches from the mid-1st century BC to the 2nd century AD. This period of language development is also known as the Classical Latin period, and the literature written during this time is considered Classical Latin literature.³

In this research, a translated poem is considered a poetry translation in verse that is presented by the translator, publisher, or scholar as attributable to a particular Roman author. The corpus under examination also includes free translations. These prose retellings of poetry are included in the bibliography of translations and marked as prose translations, but are not analysed in further detail.

The body of translations under review does not include texts quoted in works of fiction or those constituting a part of another work of literature. The limitation is set, firstly, as the gathering of the material would be extremely resource-intensive and, secondly, as a stand-alone study would be required to establish the significance of these texts in the broader landscape of Roman poetry representation.

2.2. Resources and sources

The sources of the examined texts are divided into five groups, each described in more detail: 1) publications in periodicals (including scientific) – 114; 2) books of Roman poetry translations – 11; 3) individual translations as part of poetry books (including collected works) – 38; 4) literary anthologies and chrestomathies – 7; 5) textbooks – 17.

---

³ Similar timelines and definitions are provided in many Latin textbooks, encyclopaedias, and dictionaries including, for example, the “Encyclopædia Britannica”.

2.3. Loss of authorship in Roman verse publications

Errors and inaccuracies in publications regarding the author of a translation can lead to loss of authorship. The notion of “loss of authorship” as a binary opposition to “acquisition of authorship” is introduced in the thesis by writer and copyright researcher Inese Paklone. She explains that, although, in legal terms, authorship cannot be lost, in practice, there are situations where an author can nonetheless lose authorship: 1) by publishing the work anonymously; 2) by commissioning a literary work from another actual person and contractually agreeing to conceal one’s name and authorship, i.e., by becoming a ghostwriter; 3) by deliberately misleading the public by attributing the work to someone else, either fictional or real, thus giving rise to literary mystification; 4) by passing off the work as that of another without the writer’s permission, i.e., by plagiarising it.

In the course of identifying Latvian translations of Roman poetry and compiling the bibliography, two instances of plagiarism were discovered where translations by Straubergs are attributed to other authors.

The first publication relates to the translations of the poetry of Horace attributed to Henriks Novackis in the anthology “Antikās literatūras antoloģija II” (Upīts et al. 1952), the second – to the translations of Virgil’s eclogues included in the collection of Dzintars Sodums’ previously unpublished works “Post Scriptum” (Sodums 2019) compiled by Nora Ikstena.

3. CHARACTERISATION OF ROMAN POETRY TRANSLATIONS IN LATVIAN

Poetry translation is always a compromise, with the translator prioritising between: 1) semantic accuracy; 2) prosodic accuracy; 3) creative transposition of the poem (Cavanagh, Lorman 2012, 1456). Translating ancient poetry is even more difficult as the translator not only has to deal with the transfer of content, prosody, and mood, but also with anachronism (Venuti 2013b, 91).

Latvian translators of Roman poetry tend to preface their editions with references to both the purpose and the issues of the translation. The purpose of the translation may be to demonstrate the richness and expressiveness of the Latvian language, or, on the contrary, to preserve the spirit of the source text as much as possible. Similarly, a translation can be created to educate, delight, or amuse the reader. Meanwhile, the difficulties faced by Latvian translators of Roman poetry include the rendering of ancient proper names and the recreation of the original verse in Latvian.

Although in terms of number, poetry translations make up a very small proportion of the world's translations, most translation theories, which are also applicable to other types of texts, are based on case studies and examples of poetry translations. One explanation for this phenomenon could be that translating poetry is more complex than that of other genres (Jones 2012, 1).

The translators' goals and areas of concern, as indicated in the prefaces, are similar; however, this does not imply that all translators have used the same translation strategies.

3.1. Translation strategies in Latvian translations of Roman poetry

Traditionally, dating back to ancient theory, translation strategies are divided into the source-oriented and the target-oriented. In describing them, American translation scholar Venuti has introduced the concepts of domestication and foreignisation (Venuti 2008, 15). Venuti calls for domestication and foreignisation not to be seen merely as binary oppositions under which to group translation-related concepts (literal vs. free, formal vs. dynamic, or semantic vs. communicative, etc.). The use of the terms "domestication" and "foreignisation" in relation to a translation must be seen as a variable in the workings of cultural processes and inseparable from historical context. Moreover, this usage always depends on interpretation.

The translation variations of a poem within a cultural space exist in interaction, influencing the reception of the poem in question. For this reason, the translation strategies used in the translations should also be evaluated in light of their interaction. The translation strategies in Latvian translations of Roman poetry are implemented by means of: 1) metre; 2) the rendering of ancient proper names; 3) content interpretation.

3.1.1. Adaptation

In translation theory, adaptation is also seen as a translation technique, i.e., a way of translating grammatical categories and lexical items. Adaptation is used when, due to structural or conceptual differences, the vocabulary and content of the source text cannot be directly transferred to the target language.

Adaptation is an indirect translation technique whereby the target culture adopts the traditions of the source culture. There are three types of adaptation: 1) cultural substitution; 2) paraphrase; 3) omission. (Vinay, Darbelnet 1958, cited in Fogele 2021)

These types of adaptation can also be viewed as grammatical adaptation: “The process of transforming a word, phrase, or sentence to conform to the norms of the target language” (Zauberga 2016, 104) and pragmatic adaptation, “rewriting the source text according to the conditions of the target culture in order to elicit an appropriate response from readers.” (ibid., 120)

The imagery and expressions of Roman poetry were unfamiliar to the Latvian cultural milieu, which is why the early translators of Roman poetry used both pragmatic and grammatical adaptations accomplished through the substitution of cultural entities, paraphrase, and omission. Metre was the familiar exception as the early Latvian translators of Roman poetry had already begun reproducing the metre of Roman verse in Latvian according to the patterns of the originals.

3.1.2. Philological translation

With the advent of academic classical philology research in the early 20th century, philological translation became the dominant translation strategy in Latvian translations of Roman poetry. The translators educated in ancient languages and cultures strived to produce translations that faithfully reproduced the content and form of the original.

German translation scholar Christiane Nord defines the philological translation (or “learned” translation) as one that aims to reproduce the original word for word; however, unlike literal translation, philological translation depends heavily on annotations and footnotes explaining the source text. (Nord 2018, 47)

Although the nuances and practices of poetry translation have changed over time, today, philological translation remains the dominant strategy in translating Roman poetry into Latvian. In the tradition of Roman poetry

translation, philological translation is marked by: 1) a syllabo-tonic reproduction of the ancient metre; 2) an accurate transposition of content, realia, and imagery; 3) the rendering of ancient proper names into Latvian. The reproduction of the source text's artistic expression and the rendition of sentence structure are the positions in which philological translation has undergone the most significant changes in the course of the development of the tradition. There are both efforts at clarifying the content of the source text and reproducing the expression of the source text as accurately as possible as well as deviations and innovations in favour of the target language.

3.1.3. Free translation

Already in the ancient theoretical sources on translation studies, literal translation has been contrasted to free translation. A free translation is one that is geared towards the target language.

Venuti points out that a free translation of poetry requires the use of syntax, meaning, and rhyme to such an extent as to create the illusion that it is not a translation at all. (Venuti 2008, 47) The construction of the illusion is closely linked to the conditions of the target language, i.e., what original poetry exists in the target language at the time of translation.

The herald of the tradition of the free translation of Roman poetry in Latvian is Ludis Bērziņš. It is firstly because Bērziņš himself has dubbed them “free translations” in his Latvian publications. Secondly, his strategy of poetry translation is radically different from the adaptive and philological strategies of the other Roman poetry translators. Classical philologist Lija Čerfase points to this in her paper on the Latvian translations of Horace: “L. Bērziņš, however, uses modern rhythms in his translations. He introduces rhymes not used in Roman, yet he frequently succeeds in preserving Horace's picturesque language and emotional shading” (Čerfase 1965, 30)

In the tradition of translating Roman poetry into Latvian, free translation is characterised by: 1) the abandonment of attempts to reproduce the ancient metre, instead offering alternative metres typical of original Latvian poetry; 2) the avoidance of rendering ancient proper names, replacing them with common nouns or descriptive explanations; 3) the reproduction of the source's artistic expression with Latvian equivalents.

3.2. The translator's voice

Aristotle had already concluded in his *Poetics* that “the author can either narrate, sometimes acting as the narrator themselves, sometimes assuming the character of someone else, [or] represent the characters in action.” (Aristotelis 2008, 41) The message of a poem is often in the first person, so the poet is often perceived as a poetic figure.

In critical discourse, the position of the narrator is expressed using the terms “lyrical hero” (Kursīte 2002) and “persona” (Izenberg 2012). In literary criticism, the “voice” (Richards 2012), however, is a metaphor used to describe and analyse texts. This metaphor underlines the close connection between the development of poetry and the oral tradition, which is why in poetry analysis, the notion may also be referred to as the “voice of the poet”. In poetry translation, the voice of the poet, just like other poetic elements, is subject to the translator’s strategy. One might also say that in a translation, the author of the original speaks in the voice of the translator.

Poetry is composed of formal elements – metre, vocabulary, artistic expression – as well as conceptual – themes, emotions, opinions. All of them can be seen as a representation of the voice of the poet, expressed in the target language via the voice of the translator.

When translating poetry, one must always consider whether the translator should be a poet themselves and how one might balance the original author’s position with a poet’s ambitions and the job of the translator. Historically, the discipline of classical philology has tended to steer away from subjectivity or personal judgement. This approach is also common in the translations of Roman poetry carried out by scholars of Latvian classical philology. However, Roman poetry has also been translated into Latvian by poets and aficionados with backgrounds outside poetry, literature, or linguistics, thereby providing Roman authors with several distinctive translators’ voices.

3.3. The rendering of Latin proper names

The rendering of proper names of ancient languages into Latvian is an important component of the reception of ancient culture. For one, it unfolds through the processes of translating the written heritage of ancient culture, its research, and the provision of related teaching materials. Two, it has an impact on the Latvian language in the broadest sense as ancient proper names can be found both in translations from foreign languages as well as in Latvian texts that may not be directly related to ancient languages or classical philology. The history of the rendering of proper names encompasses cultural evidence revealing not only the development of orthography, but also the impact of ideological changes and political events on culture and language.

There are several approaches to rendering proper names in translation, each with its own challenges: 1) preservation of the original form; 2) modification of the graphic form of the original, i.e., adjustment to the grammatical system of the target language (most common approach in Latvian); 3) phonetic spelling (if the original spelling uses a different alphabet); 4) full or partial semantic translation (for example, in translations from Icelandic); 5) a blend of phonetic spelling and partial translation (Silis 2009, 78).

In order to provide recommendations for the rendering of Latin proper names, the Soviet era saw the publishing of guidelines by Ābrams Feldhūns, “Latīņu valodas īpašvārdu atveide latviešu valodā” [*Rendering of Latin Proper Names into Latvian*] (Feldhūns 1985). However, such guidelines prove to be irrelevant in the case of the many textbooks and translations of ancient literature predating the guidelines that present different proper name renderings. Alternative renderings can also be found in some publications released after the guidelines. Moreover, in sources other than ancient literary texts, such as in titles of artworks, literary works of later periods, or titles of music compositions, ancient proper names are often rendered as they are pronounced in the original language of the work in question, rather than as they ought to be rendered from Latin.

Looking at the experience of the neighbouring countries – Lithuania and Estonia –, and what has been done in recent years to solve the issues of ancient proper name rendering, it can be deduced that a database of the renderings provides a viable and sustainable solution, which is why a similar approach should be adopted in Latvia as well. This database shall compile all the renderings of proper names found in publications and offer the preferred renderings in line with current linguistic standards. It is evident that when considering a review of the criteria for proper name rendering, one must abandon the idea of a single, uniform approach for all cases.

4. A DESCRIPTIVE CHRONOLOGY OF THE TRADITION OF TRANSLATING ROMAN POETRY INTO LATVIAN

The tradition of translating Roman poetry into Latvian can be divided into two periods – before and after the development of academic research in classical philology. Both periods were influenced by processes in Latvian language and literature as well as social and political changes.

The first period, marking the origins of the tradition, lasted from the beginnings of rhyme in the mid-19th century until the founding of the Latvian state in 1918. This period consists of two stages – the early stage saw the emergence of the tradition of poetry translation, while the later stage saw the strengthening of tradition, outlining its future directions.

The second or academic period spans from Latvia's first independence to present day. This period consists of three stages. The first runs from the establishment of the University of Latvia, which was the beginning of academic research in classical philology, until 1948, when Straubergs published his final book of translations while in exile in Sweden.

The second stage represents the break in tradition – the Soviet occupation. This stage was begun in 1952 by the publication of a new, ideologically driven anthology of ancient literature and ended in 1984, when the Soviet press returned to publishing Latvian translations of Roman poetry.

The third stage covers the final years of the Soviet occupation and extends to the present day. It is distinguished by the revival and continuation of the tradition of translating Roman poetry into Latvian.

5. METRE IN LATVIAN TRANSLATIONS OF ROMAN POETRY

5.1. Characteristics of Roman poetry metre

All Latin metres except the Saturnian metre (Lat. *saturnius numerus/ versus saturnius*), are based on ancient Greek prototypes. Ancient Greek poetry is quantitative, i.e., it is made up of an alternation of long and short syllables. The unit of quantitative poetry is the mora which corresponds to the amount of time it takes to utter a short syllable; the length of a long syllable is two morae.

Roman metres are divided into those derived from spoken verse – iambic metres, trochaic metres, dactylic hexameter, elegiac couplet –, and those derived from sung verse, known as lyric poetry – Aeolic metres such as the Sapphic stanza, Alcaic stanza, etc. (Halporn et al. 1963, 79). In Roman poetry, the ancient Greek verse forms are rendered by stanza, while the spoken ones are rendered by foot. The forms of Aeolic verse, e.g., the Sapphic stanza, has the equivalent of the entire stanza, while the dactylic hexameter is rendered using various six-foot combinations of dactyls and spondees.

5.2. Latvian renderings of ancient metres

Poetry translation has been one of the ways of introducing new metrical structures into the Latvian language, but not all introductions have been successfully and smoothly incorporated into the Latvian cultural space. The potential of a translation to broaden the possibilities of the target language is determined by the degree of the source text's translatability.

The degree of translatability (which can also be applied to the translatability of the metre) is directly proportional to the extent of symmetry between the source and target languages, while the degree of complexity is directly inversely proportional. (Silis 2009, 18)

The differences between the versification systems in Latvian and Latin have dictated the development of the methods of rendering Roman metres, revealing the challenges faced by the translator when reinterpreting ancient metres in Latvian. The measure of the quality of a translation lies in the translator's ability to reconcile the differences between the versification systems.

In the practice of rendering ancient metre, two approaches can be observed: 1) attempts to introduce the principle of quantity into the target language by making the poetry sound in accordance with the principles of the ancient original, i.e., the duration of uttering syllables, 2) imitation of the sound of

the source by means of the target language, e.g., by reproducing the long syllables with stressed syllables and the short ones with unstressed syllables (Attridge 2012, 250).

In the research corpus of Latvian translations of Roman poetry, there are no translations using the principle of quantity exclusively, yet in certain cases, it is also possible to speak of quantitative features. Similarly, in original Latvian poetry, it is the syllabo-tonic system of versification that prevails, yet traits of the tonic system can also be detected (Kārklīņš 1948; Kursīte 1988).

The research presents an analysis of the renderings of the following metres of spoken verse:

- Dactylic hexameter (a comparison of translations of Ovid, Virgil, and Horace);
- Elegiac couplet;
- Iambic metres (the choliamb, the ionic and the galliamb, Horace's epodes);
- Alcmanian stanza;
- The 1st and 4th Archilochian stanza
- Hipponactic stanza.

In lyrical poetry, the following metres are analysed:

- Hendecasyllable (phalaecean);
- Sapphic stanza;
- Alcaic stanza;
- Variations of the Asclepiad stanza.

CONCLUSION

The research goal has been achieved through the achievement of the five objectives and the confirmation of the hypothesis. The bibliography of Latvian translations of Roman poetry created as part of the thesis not only provides an overview of the Roman poetry works translated into Latvian, but also summarises information on their reprints and identifies the lesser-known Latvian translations of Roman poetry produced in the late 19th–early 20th century. Building the bibliography was a time-consuming process as it was continuously supplemented throughout the study, altering the results of the bibliographic data analysis, and influencing and modifying the progress of the other research objectives. Along with producing a bibliography of translations, the study also gave prominence to classical philology research in Latvia prior to the Soviet occupation. By describing the most important scientific investigations and lines of development in the reception of ancient literature in Latvia, it has been possible to identify the influence of historical events and socio-cultural processes on the emergence of the tradition of poetry translation as well as the people involved in them.

The volume of the corpus of the translated texts and the number of translation variants allows for a variety of perspectives on the development of the tradition. Taking into account the goal of the study – to investigate the emergence and development of the Latvian tradition of translating Roman poetry – and limitations on the length and scope of the thesis, the diachronic analysis provides an in-depth consideration of the development of the rendering of ancient metre. This aspect was chosen as it is the most important element representing the development of the tradition of translating Roman poetry into Latvian – one that threads the entire course of the development of the tradition and has not been widely researched in the Latvian cultural milieu.

The analysis of metre interpretation in the Latvian translations revealed that the same principles of rendering metre have been used in both the domestication and foreignisation strategies, as the use of the original metre was established in the translation tradition starting with the first translations by Alunāns. The evolution of the interpretation of the metre of the source text is one of the unique features of the Latvian tradition of translating Roman poetry, since modern languages more often use alternative metres in their translations of ancient poetry.

The corpus of Latvian translations of Roman poetry also includes translations using alternative metres. The translations mainly follow the strategy of domestication, adapting Roman realia to the Latvian cultural environment.

The diachronic analysis of the development of Latvian translations confirmed that ancient metres are not all equally adaptable into the Latvian language. It has been possible to identify the approaches to rendering and the forms of versification that have become culturally established over time as a result of the work of specific translators. For example, although the Latvian translations of the dactylic hexameter show several variants of rendering metre, it is the approach adopted by Augusts Ģiezens that has become firmly established in the cultural space, since Ģiezens translated the majority of the Roman and Greek hexameters available in Latvian. It is also concluded that some verse forms, such as the Sapphic stanza and the Alcaic stanza, have reached their peak within the established Latvian tradition of poetry translation.

By rejecting the view embedded in the Latvian tradition of Roman poetry translation that ancient poetry must be translated in its original metre, there is an opportunity to look for alternative metres and different approaches to stylisation that might enrich the reception of Roman poetry. The published translations and prose retellings of fragments of Ovid's works, for example, attest to the potential of prose translations for his other works and other texts of Roman poetry. The philosophical reflections of Horace's letters and the descriptions of Roman life in Juvenal's sharp-witted satires might also be more appealing to the modern reader in prose form.

In describing the corpus of the poetry texts translated into Latvian, it should be emphasised that the works are only those of the most popular and important Roman authors. These are the so-called school or textbook authors, the works of whom have been used to teach Latin and Roman culture for centuries. Such a collection of texts offers the Latvian cultural landscape a limited and incomplete view of Roman poetry.

A striking example of such incomplete and stereotyped representation in the Latvian cultural context is that of Ovid's translations. His collection of texts is larger than those of the other Golden Age authors – Virgil and Horace –, yet only a small fraction of it has been translated into Latvian. This phenomenon might be explained by the observation that, right from the first Latvian translations of Roman poetry, it was not only the tradition of rendering the original metre that took shape, but also the attitude towards the content of Roman literature, i.e., that moral vices, eroticism, and violence were not to be tolerated. As a consequence, with only a few exceptions, only the mythological works of Ovid are available in Latvian, and none of them have been translated in full.

It should not be forgotten that the development of the reception of ancient literature in Latvia was greatly impacted by the Soviet occupation. Under different historical circumstances, it is very likely that Ģiezens would have completed and published a full-length translation of Ovid's "*Metamorphoses*". Moreover, several translations and prose retellings of Ovid's works published shortly before the occupation also testify to the interest of other translators.

The reception of Roman poetry is not restricted to translations of texts. Ancient poetry citations in translations of various theoretical, philosophical, and fictional writings continue to raise questions about the rendering of proper names.

Although the goal of the research has been achieved and the hypothesis has been proved, the reception of Roman poetry in Latvian culture and literary history is still an under-researched field, and thus the limits of this thesis pave the way for further study.

Firstly, continued work is needed on the appendices compiled during the research – the bibliography of translations, variants of proper name renderings, and translations of titles of ancient literary works –, in order to make these resources digitally accessible to researchers and interested parties to the extent possible.

Secondly, it is necessary to continue in-depth research on Latvian translations of Roman poetry. Alongside the development of rendering metre, the translated texts can also be examined from other aspects, such as the translation of realia, transfer of artistic expression, etc. There is also a need for more thorough culturological and sociological study regarding the influence of historical and social processes on the interpretation and reception of ancient texts in the Latvian cultural space.

Thirdly, the methodology of investigating Latvian translations of Roman poetry as well as many other findings from the study can also be applied to Latvian translations of ancient Greek poetry. The addition of ancient Greek poetry translations to the bibliography and corpus of the studied texts would give a more comprehensive view of the reception of ancient poetry in Latvia. In the spirit of broadening the research scope in terms of genre, one may also include translations of Roman and ancient Greek prose.

By extending the research towards translation studies, the tradition of translating Roman poetry into Latvian can be examined in the context of Latvian translation history and particularly the tradition of poetry translation. So far, the role of Roman literature in the development of Latvian literary and cultural history has only been considered in isolation – there is no comprehensive research on the topic.

Coming back to the original idea of this study, one prompted by the experience of the neighbouring Lithuania and Estonia in their work in the fields of ancient literature, cultural reception, and digital humanities, the materials gathered during the present research – the bibliography and the corpus of the translated texts – should be made available in a digital format.

THESES

1. The reception of Roman poetry shapes a part of Latvian cultural identity which, although has developed autonomously, is echoed in national literary and cultural processes. This is evident in the reception of ancient metre as expressed both in translations from ancient languages and in original Latvian poetry, each interacting with the other.
2. The body of texts of Roman poetry translations in the Latvian cultural environment provides a limited representation of the Roman poetic landscape, both in terms of scope and content. Only the works of poets traditionally considered to be the most important have been translated, and only within the narrow thematic limits of love, nature, and mythology. Therefore, in the Latvian cultural milieu, Catullus is, with a few exceptions, known only as a lover and portrayer of Lesbia, and Ovid – as a myth-teller, while the erotic and scientific poetry of these authors is largely overlooked. The vast collection of Horace's translations, however, is devoid of his philosophical letters and provocatively critical epodes.
3. When Roman poetry translations are considered within historical, social, and cultural contexts, the debate over what constitutes an accurate and reliable translation becomes irrelevant. The assessment of a translation is dictated both by the prevailing attitudes towards it both at its creation and at later points in time. The boundaries of the "domesticated" and "foreignised" translation are also overlapping and becoming more blurred as each new translation is already domesticated or foreignised within the existing tradition.
4. The assessment of a translation and the attitude towards it are influenced by the development of the target language, culture, and education, as well as the literary fashions and zeitgeist. Consequently, in the course of the development of the tradition of poetry translation, early Latvian translations of Roman poetry, which deviate significantly from the source text in both content and form, have been appraised both as successful translations and historical sources, and as poems that, having lost their connection with the Roman source text, have come to be perceived as originals.
5. In the Latvian cultural environment, the prevailing tradition of translating Roman poetry is the academic, which emerged from the first translations by poets in the mid-19th century, reaching its heyday with the translations by classical philologists made shortly before the Soviet occupation. This tradition remained the only approach to Latvian translation of Roman poetry during the Soviet occupation and is continued today. The academic

tradition of translating Roman poetry is marked by the reproduction of the original metre and an exact transfer of the content. The translations of a single poem from differing periods demonstrate the limitations of the academic approach as it does not envisage reinterpretations of content nor new searches of form.

6. The media of publishing translations of Roman poetry have played an essential role in their representation and appreciation over time. The restrictions on representation and interpretation imposed by the Soviet occupation have had a profound impact on both the recognition and the assessment of Roman poetry in Latvian culture. The errors and inconsistencies in Soviet reprints of the translations leave an impression of negligence, affecting the perception and evaluation of the Roman poetic heritage today.
7. The study of the reception of ancient metre confirms that not all ancient metres can be rendered in Latvian with equal success. Difficulties arise both from the differences between versification systems and peculiarities of the Latvian language. By abandoning the assumption that a translation of Roman poetry must always reproduce the original metre, one can explore the poetic potential of alternative metres. The translations making up the Latvian tradition of translating Roman poetry validate and justify the search for alternative options of rendering metre, which can and certainly should be continued when considering possible new translations of both previously translated and untranslated works of Roman literature.

KOPSAVILKUMĀ IZMANTOTĀ LITERATŪRA/ REFERENCES OF THE SUMMARY

1. Aristotelis (2008). *Poētika*. Tulk. A. Ģiezens. Red. O. Lāms, I. Ķemere. Rīga: J. Rozes apgāds.
2. Attridge, Derek (2012). Classical Meters in Modern Languages. *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*. Fourth Edition. R. Greene (ed. in chief). Princeton and Oxford: Princeton University Press, pp. 250–252.
3. Balmer, Josephine (2013). *Piecing Together the Fragments: Translating Classical Verse, Creating Contemporary Poetry*. Oxford, New York: Oxford University Press.
4. Cavanagh, Clare; Lorman, Yelena (2012). Translation. *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*. Fourth Edition. R. Greene (ed. in chief). Princeton and Oxford: Princeton University Press, pp. 1456–1458.
5. Čerfase, Lija (1965). Horācijs latviešu valodā. *Zvaigzne*, 23, 30. lpp.
6. Feldhūns, Ābrams (1985). Latīņu valodas īpašvārdu atveide latviešu valodā. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 21. laidziens. Rakstu krājums. Sast. A. Rubīna. Rīga: Avots, 91.–100. lpp.
7. Fogeļe, Ilze (2021). Tulkošanas tehnikas. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/7848-tulkošanas-tehnikas> [skatīts 27.09.2021.].
8. Gasparov, Mikhail Leonovich (1996). *A History of European Versification*. G. S. Smith and M. Tarlinskaya (transl.). G. S. Smith with L. Holford-Strevens (eds.) Oxford: Clarendon Press.
9. Grudule, Māra (2017). *Latviešu dzejas sākotne 16. un 17. gadsimtā kultūrvēsturiskos kontekstos*. Rīga: LU LfMI.
10. Halporn, James W.; Ostwald, Martin; Rosenmayer, Thomas G (1963). *The Meters of Greek and Latin Poetry*. London: Methuen.
11. Hardwick, Lorna (2020). Greek and Roman texts. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Third edition. M. Baker, G. Saldanh (eds.). London, New York: Routledge, pp. 218–222.
12. Izenberg, Oren (2012). Persona. *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*. Fourth Edition. R. Greene (ed. in chief). Princeton and Oxford: Princeton University Press, pp. 1024–1025.
13. Jones, Francis R. (2010). The Translation of Poetry. *The Oxford Handbook of Translation Studies*. K. Malmkjær and K. Windle (eds.) Oxford Handbooks Online, pp. 1–10. Pieejams: https://www.academia.edu/41396445/The_Oxford_Handbook_of_Translation_Studies[skatīts: 21.07.2018.].
14. Kārklīņš, Kārlis (1948). *Tīri toniskais pantmērs latviešu dzejā*. Fišbaha: [Fišbahas latviešu komitejas literatūras apg.].
15. Kursīte, Janīna (1988). *Latviešu dzejas versifikācija 20. gs. sākumā 1900.-1919*. Rīga: Zinātne.
16. Kursīte, Janīna (2002). *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Zinātne.
17. Nord, Christiane (2018). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Second edition. London, New York: Routledge.

18. Paklone, Inese (2014). *Literāra darba autorības koncepts: kontekstuālie aspekti*. Rīga: Latvijas Universitāte.
19. Richards, Eliza (2012). Voice. *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*. Fourth Edition. R. Greene (ed. in chief). Princeton and Oxford: Princeton University Press, pp. 1525–1527.
20. Silis, Jānis (2009). *Tulkojumzinātnes jautājumi: teorija un prakse*. Ventspils: Ventspils Augstskola.
21. Sodums, Dzintars (2019). *Post Scriptum*. Sast. N. Ikstena. Rīga: J. Roze.
22. Straubergs, Kārlis (1920a). Horacs un viņa latviešu draugi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1, 22.–27. lpp.
23. Straubergs, Kārlis (1920b). Piezīmes pie Veidenbauma dzejas. *Jaunā dzīve: Periodisks rakstu krājums jaunatnes kultūrai*. Rīga: Izglītības ministrija, 79.–88. lpp.
24. Straubergs, Kārlis (1932). Antīkās literatūras iespaids latviešu literatūrā. *Latvieši II*, 311.–326. lpp.
25. Straubergs, Kārlis (1946a). Antīkā pasaule latviešu literatūrā. *Latvju domas*, 20, 1946, 2. lpp.
26. Straubergs, Kārlis (1946b). Antīkā pasaule latviešu literatūrā. *Latvju domas*, 21, 1946, 2. lpp.
27. Straubergs, Kārlis (1946c). Antīkā pasaule latviešu literatūrā. (Beigas). *Latvju domas*, 22, 1946, 3. lpp.
28. Upīts, Andrejs u. c. (sast.) (1952). *Antīkās literatūras antoloģija II*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
29. Venuti, Lawrence (2008). *The Translator's Invisibility. A History of Translation. Second edition*. London, New York: Routledge.
30. Venuti, Lawrence (2013a). *Translation Changes Everything: Theory and Practice*. London, New York: Routledge.
31. Venuti, Lawrence (2013b). Archaic poetry and modern audiences. *Translation Changes Everything: Theory and Practice*. London, New York: Routledge, pp. 80–95.
32. West, Martin Litchfield (1987). *Introduction to Greek Metre*. Oxford: Clarendon Press.
33. Wischmann, Johann (2008). *Der Unteutsche Opitz*. Ed. und komment. von S. Kessler. Wiesbade: Harrassowitz.
34. Zauberga, Ieva (2016). *Tulkošanas teorija profesionāliem tulkiem un tulkotājiem*. Rīga: LU Humanitāro zinātņu fakultātes Sastatamās valodniecības un tulkošanas nodaļa.
35. Zicāns, Pāvils (1939). Tulkojumi no antīkās literatūras 1918–1938. *Ceļi, IX*. Rīga: Ramve, 202.–208. lpp.

